НАРОДНИЙ
ДЕКЛЯМАТОР

UKRAINSKA KNYHARNIA
660 Main Street Winnipeg, Man.

EX LIBRIS
ІВАНА
ЛУЧКОВА

1,00 75

Digitized by the Internet Archive
in 2018 with funding from
University of Toronto

https://archive.org/details/narodnydekliamat00unse

НАРОДНИЙ ДЕКЛЯМАТОР

ДРУГИЙ НАКЛАД

УКРАЇНСЬКА НАКЛАДНЯ БЕРЛІН
UKRAINSKA KNYHARNIA
660 MAIN STR., WINNIPEG, MAN. (CANADA)

Printed in Germany

Передне слово.

Наше письменьство розвинуло ся послїдними часами дуже гарно. Всеж таки годї недобачити у нас великої недостачі книжок підручних, яких мало що не кождому потреба. Хто коли небудь мав нагоду занимати ся устроюванєм яких декляматорських вечерниць, або хто мав сам на них деклямувати — сей певно признасть, що до таких підручних книжок належить і збірник деклямаций. І як раз щоб отсю недостачу усунути, зложили ми отсей „**Народний Деклямaтор**“. Досї були у нас в тім напрямі лиш незначні проби.

Складаючи „**Народний Декляматор**“ ми старали ся відповісти вимогам сучасної хвилї, тож зібрано у нїм головно ті твори нашої поезиї, якіб піддержували наш нарід у важкій боротьбі за свої права. Загалом-же зложено деклямациї так, що в першій части містять ся твори патріотичні, в яких розважуєть ся над долею рідного краю. В другій части містять ся твори принагідні ріжного змісту; вперед: а) поважні, б) шутливі, в) сатиричні, г) вірші призначені на ріжні сьвята та роковини, вкінци ґ) довші поеми. Щоб сей поділ був єдино добрий і не думаємо твердити, бож у сїй справі у кождого майже чоловіка иньша думка. Та нам видав ся оттакий поділ найвідповіднїйший та найпрактичнїйший.

При укладаню „**Народного Декляматора**“ хотїли ми не поминути нїякого нашого автора, але колиб се і сталось,

не повинен за се стрінути нас нїякий закид, бо отся збірка деклямаций не є антольоґією нашої поезиї. Переважна часть поміщених тут творів — се передруки, але є тут і такі поезиї, які являють ся по раз перший печатно. Котрі се — не станемо розказувати.

Книжка отся повинна находити ся у кождій хатї, а безусловно в кождій читальни. Скористає з неї не лише той. хто схоче колись деклямувати, але й кождий, хто схоче щось гарного прочитати.

Передаємо сего декляматора в руки нашої Громади в тій думцї, що й він бодай трохи причинить ся до того, що наш народ, той вічний наймит — стане колись орати свій власний, вольний лан — та будо він

...„в власнім краю сам свій пан!“

Впорядчики.

Вступні замітки.

Що і як деклямувати?

Деклямувати — значить виголошувати уміло якийсь твір людського духа, зложений мовою вязаною (вершом) або й не вязаною (прозою). Той, хто се робить, зове ся — деклямáтором, а те, що він виголошує — деклямáцією. Деклямувати з'уміє не кождий, а добре деклямувати буде лише той, хто сего научить ся. Наука, що подає правила, як годить ся деклямувати зове ся деклямáторикою.

Ось тут пояснимо коротенько, на що треба зважати при деклямованю. Передовсїм треба вибрати собі відповідний твір. Твори, що переповнені нїжним чутем, головно любовні — надають ся до деклямованя радше жінкам, а поезиї, що змальовують нашу давню борбу, що за-

ключують в собі якісь поклики, вимагають голосу мужеського. — Вибравши вже собі деклямацию, треба єї кілька разів уважно прочитати та розважити, чи кожде речене і кожде слово є для декляматора понятне. Деклямáтор повинен передати слухачам думки автора верша; якжеж він зможе се зробити, коли сам їх не розуміє?

Полагодивши отсю справу сам, або з ким другим у купі — повинен деклямáтор безусловно витвердити свою деклямацию на память. При науці має добре уважати на те, щоб вимовляв вірно всї букви, щоб наголошував добре кожде слово. Всякий знає, які нїсенїтницї виходять із злого наголошуваня слова. Через наголос змінює ся у нас нераз значінє слова; бож зовсім що иньшого буде значити оклик: „мало мýки“, а „мало мукú!“ Вже при витверджуваню на память треба зважати на перепинанє т. є. на писарські знаки, як: протинка, павза ітд. Не треба отже деклямациї сїчи на лїнїйки себто переривати єї з кождим вершом, лиш виголошувати єї цїлими реченями, з'упиняючись відповідно на кождім писарськім знаку.

Витвердивши деклямацию, треба ви-

голошувати єї так, щоб зробила на слухачів те саме враженє, що на декляматора. До сего служить вміле орудуванє сильним та гнучким голосом. Всякі почуваня чи то поета, чи то осіб, що виступають в деклямації треба відповідно зазначити.

Деклямацию треба виголошувати так, щоб єї всї в сали могли чути. Не значить се однак, щоб декляматор мав єї як найголоснїйше прокричати! Богато залежить також від скорости, з якою деклямує ся. І тут треба найти відповідне темпо; швидке і різке віддасть гнїв, супокійне — задуму, а повільне — важкий сум. Нїколи однак не треба деклямації перемолоти за скоро — бо слухач не буде мав часу передумати, що значать слова декляматора — і нїчого не зрозуміє.

Виступаючи на місце, з якого деклямує ся, треба легко поклонити ся і станувши свобідно, назвати твір і його автора, а відтак супокійно деклямувати. Рухів при деклямованю радше не уживати нїяких, бо пересїчний декляматор уживає звичайно того самого руху, а се є монотонне. Коли хто не знає, що зробити з руками, най возьме якусь книжку.

Отсе наші ради для декляматорів.

Як устроювати народні вечерниці?

Наші люди горнулиби ся вельми радо до своїх читалень та товариств, колиб у них було більше житя. А те житє витворилоби ся, якбы по читалнях устроювано частїйше аматорські вистави та вечерниці на наші народні сьвята. Такі вечерниці устроює ся ось так: На два, три мїсяці перед таким сьвятом повинен зібрати ся виділ читалнї, та визначити програму вечерниць. Вона маєе бути ріжнородна т. є: переплїтана грою на скрипцї, сьпівом і деклямованєм, а не повинно недоставати і промови, що звязко пояснилаби вагу даних роковин. Деклямациї треба добирати так, щоб були поважні й веселі. До виконаня просить ся таких людий, щоб їх виконали добре. Тож не буде зле, єсли запросить ся когось із чужого села. — Тепер треба допильнувати, щоб все приготовлялоєсь та щоб було готове на час. — Відтак треба мати на примітї місце на вечерниці; в місточку треба замовити салю. На кілька днїв перед вечерницями треба оповістити про них в часописях, та позапрошувати сусїдів і односельчан. Розуміють ся, що

треба просити аж тоді, коли є певність, що вечерниці відбудуть ся. Бож годі просити на весїля, як нема молодого!

На три дни перед вечерницями треба внести поданє до ц. к. староства. — У тім поданю повинні бути докладно означені: час, місце і програма вечерниць. Староство може зажадати, щоб йому залучено тексти промови, деклямаций та сьпіванок. Поданє треба заосмотрити стемплем на одну кор. Се робить ся тоді, коли вечерниці за платним вступом.

На день перед вечерницями треба конче відбути ґенеральну пробу всього, що входить в склад програми. Хто добре не підготовлений, не повинен виступати, бо лиш осьмішить себе та знеохотить слухачів до тих, що устроїли вечерниці. В той сам час треба також передивити ся, чи є все иньше, чого до вечерниць буде конче треба. — Коли в якій місцевости нема доси нїякої читалнї, повинні сьвідомі громадяни єї швидко заложити, а поки що може занятись устроюваннєм вечерниць вміло дібраний комітет.

Сими увагами най покористують ся наші славні читальники та оживлять вечерницями нашу країну, приспану темнотою і горем.

ЗМІСТ.

стор.

Передне слово і вступні замітки . . . III—X

I. Патріотичні деклямації:

стор.

1. **Не пора!...** — Ів. Франко 3
2. **На силоамськім озері.** — К. Устиянович 4
3. **Наймит.** — Ів. Франко 8
4. **Границя.** — О. К-са. 13
5. **Якби ви знали, паничі!** — Т. Шевченко 17
6. **Каменярі.** — Ів. Франко 21
7. **Розвивай ся, ти високий дубе!** — Ів. Франко 24
8. **Свитає.** — О. К-а. 26
9. **Моя любов.** — Ів. Франко 34
10. **Вітер.** — О. Кониський (Верниволя) . 35
11. **На чужині.** — Із. Воробкевич (Млака) 37
12. **Галич.** — К. Устиянович 39
13. **Тюрма за волю.** — О. Кониський . 45
14. **Наша надія.** — О. Левицький . . 46
15. **Козачий кістяк.** — В. Лиманський . 48

стор.
16. **Збуди ся народе!** — О. К-са. . . . 55
17. **Розрита могила.** — Т. Шевченко . . 59
18. **Кавказ.** — Т. Шевченко 62
19. **Сон.** — Т. Шевченко 70
20. **Поклик до братів Славян.** — М. Старицький 96
21. **Ще не вмерла.** — В. Масляк . . . 99

II. Принагідні деклямації:

А) Поважного змісту:

22. **Гимн.** — Ів. Франко 104
23. **Мені тринацятий минав.** — Т. Шевченко 106
24. **Минули лїта молодії.** — Т. Шевченко 109
25. **Веснівка.** — М. Шашкевич 110
26. **Одного бажаю.** — О. Кониський . . 111
27. **Цьвітка молить.** — В. Шашкевич . . 112
28. **Бувало а нинї.** — В. Шашкевич . . 113
29. **Заграй...** — Із. Воробкевич 114
30. **Ой вийду я з хати.** — О. Федькович 116
31. **Квіти з сльозами.** — П. Кулїш . . 118
32. **Сон.** — О. Маковей 119
33. **Серце моє тихе.** — П. Кулїш . . . 120
34. **Найдорожча перлина.** — В. Самійленко 121
35. **Вечером у хатї.** — Б. Лепкий . . . 122
36. **Дївчину козак полюбив.** — П. Чубинський 124
37. **Козак.** — Я. Щоголїв 125

стор.

38. **Черевички.** — Я. Щоголів 126
39. **В ночи.** — Б. Лепкий 128
40. **Сон.** — Т. Шевченко 129
41. **Подорожній.** — Б. Лепкий 130
42. **Дезертир.** — О. Федькович 132
43. **Рекрутка.** — М. Устиянович . . 133
44. **Vivere memento!** — Ів. Франко . . 137
45. **Людськість.** — В. Самійленко . . . 139
46. **Будьмо вже мудрійші.** — В. Масляк 141
47. **Сидїв пустинник біля свого скиту.** — Ів. Франко 144
48. **Село.** — Т. Шевченко 146
49. **Моє серце не тут.** — В. Щурат . . 148
50. **На озері.** — М. Старицький . . . 150
51. **Журавлї.** — Ів. Франко 151
52. **До працї.** — Б. Грінченко 153
53. **Учи ся дитино!...** — В. Масляк . . 155
54. **Не призивайте всує Бога.** — О. Кониський 156
55. **Рідна мова.** — Із. Воробкевич . . . 158
56. **Два віночки.** — Я. Головацький . . 159
57. **Ще щебече у садочку соловій.** — Ів. Франко 162
58. **Весно, ох довгож на тебе чекати!** — Ів. Франко 163
59. **У снї менї явились дві богинї.** — Ів. Франко 165
60. **Ткач.** — Я. Щоголів 168
61. **Гей бики!** — С. Руданський . . . 169

стор

62. **Хлїбороб.** — Б. Грінченко 171
63. **Вечір.** — Л. М. Боровиковский . . 174
64. **Помер рекрут.** — О. Маковей . . . 176
65. **Дитина-сиротина** — А. Метлинський 177
66. **Я вам не завидую.** — О. Маковей . 180
67. **Пречиста Дїво, радуй ся Маріє!** — О. Федькович 181
68. **Morituri salutant.** — С. Яричевський 183

Б) Шутливі:

69. **Звела мене.** — С. Руданський . . . 186
70. **До ворожки.** — Л. Глїбів 188
71. **Не така я, як своячка.** — В. Масляк 190
72. **Чи голосна церква?** — С. Руданський 193
73. **Ходить піп.** — „ 194
74. **В страшню, судную недїлю.** „ 195
75. **Нї зле, нї добре.** — „ 196
76. **Чумак з мазницею.** — „ 197
77. **Дївоцька правда.** — О. Чужбинський 199
78. **Пяниця.** — С. Руданський 200

В) Сатиричні:

79. **Ячмінь.** — Е. Гребінка 203
80. **Ведмежий суд.** — Е. Гребінка . . 204
81. **Циганська оборона.** — С. Яричевський 205
82. **Якось то буде!** — Ів. Франко . . 212
83. **Послухай, но сину, що предмудрість каже.** — Ів. Франко 213

стор.

84. **Хлїбороб.** — Ів. Франко 214
85. **В шинку.** — „ 216
86. **Галаган.** — „ 217
87. **Був у нас мужик колись.** — ІВ. ФРАНКО 219
88. **Пісня про акцизника.** — ІВ. ФРАНКО 221
89. **На судї.** — ІВ. ФРАНКО 222
90, **Вже час!** — Комар 225
91. **Пекло.** — І. Котляревський 228
92. **Пан та собака.** — П. Артимовський . 234

Г) На рiжні торжества:

93. **На новий рік.** — М. Старицький . . 243
94. **Великдень.** — ІВ. ФРАНКО 246
95. **Ляхам.** — „ 249
96. **До Основяненка.** — Т. Шевченко . 251
97. **На вічну память Котляревському.** — Т. Шевченко 256
98. **Велика хвиля.** (М. Драгоманову). — В. Пачовський 262
99. **На Тарасовій могилі.** — Б. Лепкий . 268
100. **Памяти Тараса Шевченка.** — Л. Цегельский 271

I.

НЕ ПОРА!...

Не пора, не пора, не пора
Москалеви й Ляхови служить!
Довершилась України кривда стара,—
Нам пора для України жить.

Не пора, не пора, не пора
За невигласків лить свою кров,
І любити царя, що наш люд обдира, —
Для України наша любов.

Не пора, не пора, не пора
В рідну хату вносити роздор!
Най пропаде незгоди проклята мара!
Під Українни еднаймось прапор!

Бо пора се великая есть:
У завзятій, важкій боротьбі
Ми поляжем, щоб волю і щастє і честь,
Рідний краю, здобути тобі!

Іван Франко.

НА СИЛОАМСЬКІМ ОЗЕРІ. ❀ ❀ ❀

Заворушила ся купіль кровавая, купіль
Волею бючая, [цїлющая
Зняли ся з ложа хорі народи —
Мечуть ся в купіль, мечуть ся в води
І очищають ся, як в огни золото ясне,
І виринають з вод сильні, здорові, пре-
Мов новонароджені в сьвіт... [красні,
Тільки один з них ще не підняв ся,
Тільки один з них ще не скупав ся —
Горем побитий, струпом покритий від
[лїт...
Хтож над ним змилуєсь? хто його в воду
зсадить,

Хто вилїчить сильних слів гров:
„Рабе схорованиї, рабе збідованиї,
[встань, будь здоров!“

Сам встань, не зглядай ся! помочи братньої
[дармо шукаєш ти,
Брата не маєш ти.
Брат тобі труну теше гадками,
Брат твій очима копле ти ями;
Серце в нїм: кривди твоєї бездонна
[скарбона —
А голос: звін, що для тебе бе наглого
[скона
Єще від непамятних лїт.
Він так запіяв в чорнїй годинї,
Що все для тебе лоно судьбини
Родило мертву надїю на волю й на сьвіт.
Він то орік тебе словом солодким як мід
І він заказив твою кров...
„Рабе замучений, лихом научений, встань
[будь здоров!“

Глянь! темні видять вже, хромії ходять
[і трупи підносять ся,
Пісні голосять ся.
Встань, рабе! повна мук твоїх міра!
Встань! за ті муки двигне тя віра!
Встань, а обпадуть всї полуди, що тебе
[покрили —
Віра тя вилїчить і обновить твої сили
І в житє вбере твої сни.
Встань! тебе кличе степ і могила,
Зрошена кровію прадїдів нива,
Рай твій пропащий, той рай твій колись
[так голосний,
Звін великодний воскресний і сонце весни,
І грім, що гремить над тобов:
„Рабе дрожучий, рабе дрожучий, встань,
[будь здоров!“

Встань! Бог тебе кличе з постелї немочи,
[з грязи пониженя,
Бог всего движеня.
Бог, що родив тя, шо тя живив,
Що тобі право клав, долю судив, —

Не записав він тя в слуги нїкому на віки,
І не хотїв з тебе мати слїпого каліки —
Нїмого попихача.
Він дав ти волю, розум дав ясний,
Сили могучі, землї прекрасні —
Хлїб свій у тебе, своя, не чужа опанча —
Перед тобою надії ясенна сьвіча
На ново запалена судьбов:
„Рабе плачущий, долю кленущий, встань
[будь здоров!“

Встань, підойми ся і очисти ся! весь
Новороди ся! [обнови ся,
З памяти вимаж люте катованя!
Пімсту втопи днесь в сльозах дарованя!
Стань на колїна! покай ся ледарства
[давного!
Кай ся змарнованої сили віку молодого!
Ложи не льсти ся, правди не дай,
За правду бий ся і умирай!
А воскресне тобі на ново теплая яр —
Зазеленїє твоєї минулости згар

І рай твій поверне з весною:
„Русине, Русине, Русине, Русине, встань
[Бог з тобою!

Корнило Устиянович.

НАЙМИТ. ❀ ❀ ❀ ❀ ❀

В устах тужливий спів, в руках чепіги
Так бачу я його; [плуга,
Нестаток і тяжка робота і натуга
Зорали зморщками чоло.
Душею він дитя, хоч голову схилив
Немов дїдусь слабий,
Бо від колиски він в недолї пережив
І в трудї вік цїлий.
Де плуг його пройде; зелїзо де розрие
Землї плїдної пласт,
Там незабаром лан хвилясте жито вкрие,
Свій плїд землиця дасть.

Чомуж він зрібною сорочкою окритий,
Чому сірак, чуга́
На ніім мов на старці з пошарпаної свити?
Бо наймит він, слуга.
Слугою родить ся, хоч вольним
Богатирі його; [окричали
В нужді безвихідній, погорді і печали
Сам хилить ся в ярмо.
Щоб жити, він житє і волю власну й силу
За хліба кусник продає,
Хоч не кормить той хліб і стать його
[похилу
Не випрямить і сил не додає.
Сумує нїмо він, з тужливим співом оре
Те поле, оре не собі,
А спів той наче брат, що гонить з серця
[горе,
Змагатись не дає журбі.
А спів той, то роса, що в спеці підкріпляє
На пів зівялий цьвіт;
А спів той — грім страшний, що ще
[лиш глухо грає,
Ще з далека гримить.

Та поки буря ще нагряне громовая,
Він хилить ся, проводить в тузї дни,
І земельку сьвяту як матїньку кохає,
Як матїньку сини.
Байдуже те йому, що для добра чужого
Він піт кровавий лле,
Байдуже те йому, що потом труду свого
Панам пановане дає.
Коб лиш земля, котру його рука справляла,
Зародила опять,
Коби з трудів його на других хоч спливала
Небесна благодать.

* * *

Той наймит — наш народ, що поту лле
Над нивою чужою. [потоки
Все серцем молодий, думками все високий,
Хоч топтаний судьбою.
Своєї доленьки він довгі жде столїтя,
Та ще надармо жде;
Руїни перебув, татарські лихолїтя
І панщини ярмо тверде.
Та в серцї хоч і як недолею прибитім
Надїя кращая жие;

Так часто під скали тяжезної гранїтом
Нора холодна бє.
Лиш в казнї золотій, мов привид сну [чудовий,
Він бачить доленьку свою,
І тягне свій тягар, понурий і суровий
Волочить день по дню.
В столїтях нагнїту його лиш ратувала
Любов до рідних нив;
Нераз дїтий його тьма тьменна погибала,
Та все він пережив.
З любвою тою він мов велитень той [давний,
Непоборимий син землї,
Що хоч повалений, опять міцний і славний
Вставав у боротьбі.
Байдуже, для кого — с п і в а ю ч и він оре
Плідний широкий лан;
Байдуже, що він сам терпить нужду і горе,
А веселить ся пан.

* * *

Ори, ори й співай, ти велитню закутий
В недолі й тьми ярмо!
Пропаде пітьма й гнет, обпадуть з тебе пута,
І ярма всі ми порвемо!
Не даром ти в біді, пригнобленний врагами,
Про силу духа все співав,
Не даром ти казок чарівними устами
Його побіду величав.
Він побідить, порве шкарлупщі пересуду,
І вольний власний лан
Ти знов орати меш — властивець свого труду
І в власнім краю сам свій пан.

Іван Франко.

ГРАНИЦЯ. ❀ ❀ ❀ ❀

I.

„Границя, братя, вже границя!“
Скликнув товариш мій, і я
Зібрав всї сили, щоб добить ся
На верх гори. Ще грудь моя
З утоми бурилась мов филя
А око в даль майнуло вже,
І як із уст милого мила
Сердечний поцїлунок пє,
Так любо впилось моє око
В ряди верхів, русла потоків,
Стрімкі ярі, й кручений шлях,
За оком серце полинуло
І десь на „Пікую“ високім
В рожевій хмарцї потонуло.
Сховай ся серденько, сховай,
І хмаркою мов пеленою
Дитя невиннеє сповий ся,
Промінєм сонїчним упий ся,

Та у долину не вертаїй!..
Пощож на гарніїй тій картинї
Відкрити маєш, серце, тїни?
— А деж тут тїни? Тут краса
Тут блеск лиш всюди: Он дивись
Хребтом гори не гарно-ж весь
Границя мов гадюка та
Між цьвітами? — А там горою
При шляху невелично-ж сяє
На сонци гордий памятник
Ракочого і споглядає
На два краї? А той мужик
Нещасний, працею змо́рений
З блискучою в руках косою
Під памятником похилений,
Недвижний, наче мармуровий,
Не доповняє-ж сю чудову
Картину дивною красою?
„Ми мірмо лиш житє на око
Не слїд глядїти нам глубоко!“

II.

Щож дїлить дивна ся границя?:
І тут і там мій рідний люд живе,
І тут і там горячі сльози лле
І тут і там у мовчанцї корить ся
Перед чужинцем, та вікує
Свій вік в нерозсьвітній темряві!
Тут Лях над нами коверзує,
А там Мадяр братів давить,
Живее слово в диби кує,
Та ставить ще хороми слави
На нашій прадїдній земли
Катам, що нашу кров лили!...
Народе мій! чому ти нинї
Розірваний на три частинї,
Чому границї сї прокляті
Перетинають тобі жили
Та сокам не дають кружляти?
Ох, як би то ще в твоїм тїлї
По всїх заклякших вже суставах
Живуча забурлїла кров —
Чи ти би ся не поборов
За рівність, свободу і славу?

III.

Людство цїле такіж границї
Міцною сїтю обмотали
Із другом друга роз'єднали.
За зсохлу скибу ораниці,
За кусник хлїба, що каліка
Краде, щоб голод заморить
За місце працї, де заплата
Тебе не в силї прокормить,
Мов звір чатує брат на брата.
А жизни лютий гураґан
Загладою усїм грозить:
Пловцї великого судна!
Раби приковані ланцами
На своїм місци до весла:
Гребіть, мордуйте ся, боріть ся,
Даремно тратите всї сили!...
Дивіть, як гураґан вітрила
Торощить, а вода норами
Із споду до судна валить ся!...
Один ратунок ще для вас:
Порвіть ланци і киньтесь враз

Звивать вітрила й гатить нори
Тоді вас буря не поборе!...

Олекса К.....а.

ЯК-БИ ВИ ЗНАЛИ, ПАНИЧІ!

Як-би ви знали, паничі!
Де люди плачуть живучи,
То ви-б ідиліїй не творили,
Та марне-б Бога не хвалили,
На наші сльози сьміючись.
За-що, не знаю, називають
Хатину в гаї тихим раєм?
Я в хаті мучив ся колись,
Мої там сльози пролились, —
Найперші сльози! Я не знаю,
Чи есть у Бога люте зло,
Щоб у тій хаті не жило?
А хату раєм називають!

Не називаю її раєм
Тії хатиночки у гаї
Над чистим ставом, край села:
Мене там мати повила
І повиваючи співала,
Свою нудьгу переливала
В свою дитину; в тім гаю
У тій хатині, у раю,
Я бачив пекло... Там неволя,
Робота тяжкая, — ніколи
І помолитись не дають.
Там матїр добрую мою,
Ще молодую, у могилу
Нужда та праця положила;
Там батько, плачучи за дїтьми,
(А ми малі були і голі)
Не витерпів лихої долї, —
Умер на панщинї!... А ми
Розлїзли ся межи людьми,
Мов мишенята. Я до школи, —
Носити воду школярам,
Брати на панщину ходили,
Поки лоби їм поголили;
А сестри!... сестри? Горе вам,

Мої голубки молодії!
Для кого в сьвітї живете?
Ви в наймах виросли, чужії,
У наймах коси побіліють,
У наймах, сестри, й умрете!

Менї аж страшно, як згадаю
От-ту хатину край села.
Такії, Боже наш, дїла
Ми творимо у нашім раї!
На праведній Твоїй землї
Ми в раї пекло розвели,
А в Тебе другого благаєм.
З братами тихо живемо,
Лани братами оремо,
І їх сльозами поливаєм.
А може й те ще... Нї, не знаю,
А так здаєть ся, сам єси...
(Бо без Твоєї, Боже, волї,
Ми-б не нудились в раї голі!)
А може й сам на небеси
Сьмієш ся, батечку, над нами,
Та може радиш ся з панами,
Як править миром?! Бо дивись:
Он гай зелений похилився,

А он з-за гаю виглядає
Ставок, неначе полотно,
А верби геть понад ставом
Тихесенько собі купають
Зелені віти... Правда рай?!
А подиви ся, та спитай,
Що там творить ся у тім раю?!...
Звичаїне радість, та хвала,
Тобі единому сьвятому,
За дивнії Твої дїла!...
От-тим-бо й ба!... Хвали нїкому,
А кров, та сльози, та хула,
Хула всьому!... Нї, нї! нїчого
Нема сьвятого на землї!
Менї здасть ся, що й самого
Тебе вже люди прокляли!

Тарас Шевченко.

КАМЕНЯРІ. ❀ ❀ ❀ ❀

Я бачив дивний сон. Немов передомною
Безмірна, а пуста і дика площина,
А я, прикований ланцом зелїзним стою
Під височенною граніткою скалою,
А далї тисячі таких самих, як я.

У кождого чоло жите і жаль порили,
І в оцї кождого горить любови жар,
А руки в кождого ланци мов гадь обвили,
А плечі кождого до долу ся схилили,
Бо давить всїх один страшний якийсь
[тягар.

У кождого в руках тяжкий зелїзний молот,
І голос сильний нам з гори мов грім
[гримить:
„Лупайте сю скалу! Нехаї ні жар ні
[холод
Не спинить вас! Зносїть і труд і спрагу
[й голод:
Бо вам призначено скалу сесю розбить.“

І всї ми як один підняли в гору руки
І тисяч молотів о камінь загуло
І в тисячні боки розприскали ся штуки
Та відривки скали; ми з силою розпуки
Раз по раз гримали о камяне чоло.

Мов водопаду рев, мов битви гук кровавий,
Так наші молоти гриміли раз у раз,
І пядь за пядею ми місця здобували. —
Хоч не одного там калїчили ті скали, —
Ми далї йшли, нїщо не спинювало нас.

І кождий з нас то знав, що слави нам
[не буде
Нї памяти в людей за сей кровавий труд,
Що аж тодї підуть по сїй дорозї люде,
Як ми пробєм її та порівнаєм всюди,
Як наші кости тут під нею зогниють.

Тай слави-ж людської зовсїм ми не бажали,
Бо не герої ми і не богатирі.
Нї, ми невольники, хоч добровільно взяли
На себе пута. Ми рабами волї стали.
На шляху поступу ми лиш каменярі.

І всї ми вірили, що своїми руками
Розібємо скалу, роздробимо граніт,
Що кровю власною і власними кістками
Твердий змуруємо гостинець і за нами
Прийде нове житє, добро нове у сьвіт.

І знали ми, що там далеко десь у сьвітї,
Котрий ми кинули для працї, поту й мук,
За нами сльози ллють мами, жінки і дїти,
Що други й недруги гнівнії та сердиті
І нас і нашу мисль і дїло те клинуть.

Ми знали се, і в нас нераз душа болїла
І серце рвало ся і груди жаль давив;
Та сльози, анї жаль, нї біль некучий тїла,
Анї прокляте нас не відтягло від дїла,
І молота нїхто із рук не опустив.

І так ми далї йдем в одну громаду скутї,
Міцною думкою, а молоти в руках.
Нехай прокляті ми і сьвітом позабутї,
Ми ломимо скалу, рівняєм правдї путї,
А щасте всїх прийде по наших аж кістках.

Іван Франко.

РОЗВИВАЙ СЯ ТИ ВИСОКИЙ ДУБЕ.

Розвивай ся ти високий дубе,
Весна красна буде!
Розпадуть ся пута вікові,
Прокинуть ся люди.

Розпадуть ся пута вікові,
Тяжкії кайдани,
Непобіджена злими ворогами
Україна встане.

Встане славна мати Україна,
Щаслива і вільна,
Від Кубані аж до Сяна-річки
Одна, нероздільна.

Щезнуть межі, що помежували
Чужі між собою,
Згорне мати до себе всї дїти
Теплою рукою.

„Дїти-ж мої, дїти нещасливі,
Блудні сиротята,
Годї-ж бо вам в сусїдї на услузї
Свій вік коротати!

„Підʼнимайтесь на сьвятеє дїло,
На щирую дружбу,
Та щоби ви чесно послужили
Для матери службу.

„Чи ще-ж то ви мало наслужились
Москві і Ляхови?
Чи ще-ж то ви мало наточились
Братерської крови?

„Пора дїти, пора поглядїти
Для власної хаʼти,
Щоб ґаздою, не слугою
Перед сьвітом стати!“

Розвивай ся ти високий дубе,
Весна красна буде!
Гей вставаймо, еднаймо ся,
Українські люди!

Єднаймо ся, братаймо ся
В товариство чесне,
Най братерством, щирими трудами
Вкраїна воскресне!

Іван Франко.

СВИТАЄ! ❀ ❀ ❀ ❀

Вже день? — Не день! — Диви: Кругом
Ще тїни темні, тїни ночи.
Ще мілїони покотом
Лежать та горячковим сном
Дрімають. Черви їх лоточуть,
Неситі черви. Опирі
Червоні шибають юрбов
По сплячих, точуть піт і кров
Та їх солодким наповають
Напойом, що держить їх в снї,

Що привиди їм золоті
Малює у душі дрімучій:
І снить ся, снить ся їм блискучий
Престол. Над ним дуга-радуга
Підперла луком небо синє,
А на престолї у промінню
Стобарвнім цар могучий сяє;
Кругом зірниці мов жемчуги
Горять; цар ноги опирає
На шиях тисячів рабів,
Що ясним облаком сповиті
Глядять 'му в очи, — і... щасливі...
Бо дивлять ся на дивне диво!...
Чи треба ще гарнїйших снів?
Радїють опирі неситі,
Бо вічно кров безсильних точуть,
А тим здаєсь, мов від престола
Злїтають ангели сьвятії
І крилами їх так скобочуть
Несучи в облаки... Не сьміє
Нїхто зречи ся „благодати“,
Бо скоро хто у снї рукою
Пірвесь, щоб свого відогнати
Мучителя, йому здаєсь,

Немов він ангела сьвятого
Бере ся зневажать. Грізною
Цар мовнею з престола блисне,
Страшенним заґоґоче громом:
„Кори ся рабе слову моєму:
Від мене йде усяка власть,
Тобі покора щастє дасть...“
І сплять раби, і в снї конають
І темна ніч!... — О, нї! Свитає:

Долї ще пітьма; а горою
На крилах леготу пливуть
По небі яснов чередою
Рожеві хмарки. Сонцю путь
Пурпуров вистеляють чистов.
Нема ще сонця. Нїм засяє
В червонїй купелї скупаєсь!...
Нема ще сонця... а огнистов
Уже заблиснули зарею
Гірські потужні великани,
Що небо чолами гордими
Підперли, сиплять золотими
Стрілами в темнїї парови,
Торощуть, рвуть нічну кирею...
І прокидаєть ся на ново

Природа, й жити зачинає
Новим житєм, — бо вже свитає!

— — — — — — — —

І понад людськістю свитає!:
Уже над нею переплили
Мов тії хмарки золотаві
Ідеї проблиски нової.
Зійшла вже на Руси-Вкраїні
Величняя зірниця нóва
Сьвятого сонця предитеча,
Що людям в перве засьвітила
Промінєм братньої любови;
Зійшла, заблисла і пронерла
В потоках мучеників крови
Га чорну занавісу ночи
Могучев силою наддерла...
І хоч ще сонце не зійшло,
Хоч темна мрака на долинї,
То сьмілі ґенії людства
Неначе великани гір
Узріли вже сьвяте проміне!
Полинув їх вірлиний зір

В будучі людськости простори
І радістю запаленів:
„Нема царів, нема катів,
Нема припнятих на ланцах
Царської ласки вірних псів!
Нема сліпого великана
Закованого в ясну збрую,
Що батька та братів мордує
На розказ деспота-тирана;
Немає тюрм переповнених
Борцями за свої права,
За слово вольнее нема
Тяжких кайданів, ні зморених
Робітників кровавим трудом,
Ні дармоїдів, що гниють
На оргіях, та програють
Кровавицю здобуту людом;
Не посилає дочку мати
Своє дівоцтво продавати
За хліба кусничок гіркого.
Звірство дожило дня судного!
А люди, люди лиш живуть
На вольній веселій земли:
Вже брата з братом не городять

Ненависти старі плоти!
На спільній ниві спільний труд
Незнані овочі їм родять;
І мати весело леліє
На груди любую дитину;
Її журба вже не вялить:
„Що їстоньки ти будеш, сину?“
Росте щасливе поколінє,
Й мов сонце на весняні цьвіти
Науки сьвітить 'му проміне
Лиш в серцях молодих горить
Любов як від віків горіла,
Й поета пісня гомонить,
Як з первовіку гомоніла,
І в пісні згадують народи
Нової героїв свободи...

— — — — — — —

З веселим співом, мов пташина
З вирею, ґенії вертають
Гадками в дійсности країну,
І видять те страшнеє горе,
Що нині людськість пригнітає,
І біль і жаль їм серце поре...

„Чиж вічно, вічно вже людство
Мов те лучниці полумінє
В собі з'їдатись ме само?“
І громом поклик їх рокоче
Понад дрімучими. Встають
Чуйнїйші як би соколи
Летять, кружляють по земли
Та сплящих ще братів зовуть
На бій з нічними опирами:
Один прокинесь, і з борцями
Получить ся; а другий очи
Протре, не видить, що свитає;
В його дрімучій голові
Ще сонні привиди роять ся,
І добродіїв проклинає:
„Шибайголови! Серед ночи
Поміж спокійними товплять ся
Гражданами, та не дають
Свобідно хвильку задрімати,
А горлають: — „Вас мучать, друть
Вставайте, прокидайтесь люди,
Порвіть ланци, всїм лучше буде.“
Терпів мій батько, буду й я;
Така вже доля, бач, моя!

Але на сьвятощі кидатись?
І дальше сплять. А опирі
Вже видять, що борців громада
Раз в раз росте, раз враз кріпшає,
Вже видять, видять що свитає,
І знають, що хвилина сходу
Буде для них годинов згуби,
Мов гадь звивають ся у клуби,
І сок послїднїй пють з народу;
Сотень сотнями на борців
Кидають ся. І загорів
Кровавий бій. Перемагає
Ворожа сила, бо ще люд
Незрячий в сумраці конає...
Пируйте нелюди, кати,
Дїліте ся борців кістками
Та тямте все, що станесь з вами
Як люд прокинесь з дрімоти
Як волї сонце запалає:
А вже зоріє, вже свитає!...

Олекса К-а.

МОЯ ЛЮБОВ. ❀ ❀ ❀

Вона так гарна, сяє так
Сьвятою, чистою красою,
І на лиці яріє знак
Любови, щирости, спокою.

Вона так ґарна, а проте
Так нешаслива, стілько лиха
Знесла, що квилить лихо тьми
В її кождіській пісни стиха.

Її пізнавши чиж я міг
Не полюбить її сердечно.
Не відречи ся власних втіх,
Щоб їй віддатись доконечно?

А полюбивши чиж би міг
Я божую її подобу
Згубити з серця, мимо всіх
Терпінь і горя аж до гробу?

І чиж перечить ся любов
Тій другій а сьвятій любови
До всїх, що лллють свій піт і кров,
До всїх, котрих гнетуть окови?

Нї, хто не любить всїх братів
Як сонце боже, всїх зарівно,
Той щиро полюбить не вмів
Тебе, кохана Україно!

Іван Франко.

ВІТЕР. ❀ ❀ ❀ ❀

Чого вітре, чого буйний
Дмеш на Україну?
Вона і так обідрана,
Вона сиротина.

Було колись і в нас тепло,
Було — да пропало,
Засвистїла хуртовина
І холодно стало.

Стихни вітре, схамени ся,
В нас нема кожуха,
Не руш хмари, дощу треба,
Бо буде посуха.

Нехай поля України
Знов зазеленїють;
Начинають жита сходить, —
Нехай же поспіють.

Не вій вітре од півночи,
Ми тебе благаєм,
Бо спинити, запретити
Ми сили не маєм.

Повій вітре тихесенький
З-за синього моря,
Да принеси в Україну
Козацькую волю!

О. Я. Вернволя.

НА ЧУЖИНЇ. ❀ ❀ ❀

Буковино моя мила,
Мій солодкий краю,
Як на тебе сиротина
Нишком погадаю,
То заплачу жалібненько
На чужій сторонці,
Бо тут вяну і всихаю
Як листок на сонці.

Рідне слово тут не чую,
Пустка тут усюди,
Тут не наші щирі, руські,
Но чужії люди.
Тут ні друга, ні родини,
Ні рідної хати,
Тяжко, Боже, на чужині
Вік свій вікувати.

Тут про дїла козацькії
Звістки не зачуєш,
Тебе дївча не розважить
Тут, як засумуєш;
Тут і пісні не так складно
Як у нас співають,
Тут мов в путах у залїзних
Танцюють — гуляють.

Тут і гори не таківські
Як наші високі,
А лїси ті чужинецькі
Не наші широкі;
Тут пташата не співають
Весною лугами,
Тяжко, Боже, та чужими
Жити сторонами.

Як би крильця соколові
Мав я сиротина,
Полетїв би, де зелена,
Люба Буковина,
Де Прут, Черемош, де Бистриця,

Де гори Карпати...
В Буковинї мило жити,
Мило й умирати.

В Буковинї любо, мило,
Наче в Божім раю;
Як тебе я рідний краю
Серденько згадаю,
То заплачу на весь голос
На чужій сторонцї,
Бо тут вяну і всихаю
Як листок на сонцї.

Данило Млака.

ГАЛИЧ. ❀ ❀ ❀ ❀

Славний Галич під горою
Знеміг ся, конає,
А Днїстер йому сльозою
Ноги умиває.

І молитву шепче тиху
За владику свого,
Із котрим добро і лихо
Дїлив віків много.

Понад ним же замок древний
Братови до скону,
Проваляючись у землю,
В старі кости дзвонить.
Вже із церкви-жалібницї
Сирим гробом віє;
Круг її шинки, крамницї,
Бариші чужії.

По заулках вже ховаєсь
Люд її хрещений,
Слабне мовчки й потапає
В жидівськїй кишени,
А ми бачим всьо, й що сили
Прадїдів ругаєм —
І за ними в слїд, в могилу,
Сонні поспішаєм.

. . . . . .

Прокиньте ся!...
В останнїй раз
Зоря займаєть ся для нас
І будить всїх — і до житя
І працї і борби нас кличе!
В останнїй раз!

Дивіт: усї народи братні
Купають в потї зною лиця
І плодом працї благодатним
Вже крешуть жизнь собі нову,
І бистрою безпечною ходою
Спішать на волю золоту; —
А тілько ви одні, одні,
На скверній постели рабства,
Качаєтесь лїниві в снї, —
І кленете пророкови,
Що вас збудив до жертв і до житя, —
І допчете нетямущі свій цьвіт,
Котрий від кілька соток лїт
Аж нинї розмаївсь з весною —
Сумною, тихою, красою.
Оттак-то власними руками

Ви гребете нам всїм могилу,
І необачні кличете
Невідразиму смерти силу
На землю й на людство своє.
О, стямте ся! дивіть: по ній
Іде у слїд розпука й гнїв
І дїй грядущих суд страшний —
І проклін внуків, правнуків!

Прокиньте ся!
Усї віки нас кличуть:
Прокиньте ся!
Могили вас взивають;
І вся земля від ставищ Пинська дичи
До закарпатського розмаю,
Він до Дону Сьвятославича
До Сяну й тихого Буга,
Кидає скибу вам у вічи,
Ситну і потом і сльозою
Й сьвятою мучеників кровю,
Глаголючи: Прокиньте ся!

Прокиньте ся, раби Хозарів,
Раби покірнії Варяг,

Раби Оварів і Болгарів,
Все гнетені на всіх віках!
Прокиньте ся, раби Половців,
Котрих на вас ваш князь водив,
Підданії Ляхів, Литовців,
Обніжжє Німців й Москалів! —
Прокиньте ся! Опамятайтесь!
В останнє голову зведіте,
Житє в останнє защищайте —
І честь народну бороніть!
Нехай старі богатирі,
Нехай катовані дїди,
Нехай же многі слави дни,
І ляцькі ломані присяги,
Тюрма, Сибір і кнут Варяга,
Чеснота і батьків гріхи
І нинїшні лїниві дни,
З усїма кривдами, усїми,
Нехай вам стануть пред очима!
І грянуть в душу вам громами,
І незатертими красками
Нехай там образ свій кровавий
Огняним долотом зариють!

Тодї займеть ся нам душа
Пекучим болем величавим,
Й огнем пречистим блисне вся
Свободи, просьвіти і слави.
Тодї, як жизнь, полюбите
Те безталаннее житє
Народу свого, і з чола
Зітрете сьміло ви гидке
Пятно покірного раба
І станете плечем поуз плече
За правду й волю разом всї,
І працею просьвіти зажжете
В народї огнї всї благі;
І зацвите він щедротами
Помежи рідними братами —
І здвигне вам в своїх серцях
Нерукотворний памятник,
Котрого не зруйнує враг
І не затре сотенний вік;
Памятник вдячности народу
За жизнь, просьвіту й свободу.

Корнило Устиянович.

ТЮРМА ЗА ВОЛЮ. ❀ ❀ ❀

Я не боюсь тюрми і ката,
Вони для мене не страшні!
Страшнїй тюрма у рідній хатї,
Неволя в рідній сторонї.

Менї не встид носить кайдани
За волю краю і братів,
Позор — — золочені жупани
Носить, напявшись до катів.

Нехай нас мучать і катують,
А слова правди не убють;
Нехай кати всї бенкетують,
Час прийде — разом пропадуть...

Що нам тюрма! — то слава наша.
Ми всї тепер сидим в тюрмі,
Всї пєм одну ми скорбну чашу,
Одна вона — тобі її менї!

В кого єсть совість і надія,
Того ся чаша не минà;
Той випити її зуміє
Усю, усю, до дна, до дна!

Кого у краще віра гріє,
Тому ся чаша не страшна, —
Вона прибавить ще надії
І більше укріпить вона.

О. Я. Верниволя.

НАША НАДІЯ. ❀ ❀ ❀

олександрові я. кониському.

Замовкли бандури — оглухли мабуть,
Ні співу, ні думи в хуторах не чуть;
Лише по могилах голосить ворон
Козачої слави старої гомон.
О руська земле, о рідна моя!
Чи прийдем коли ми ще раз до коша?

Де ділись — заділись ті давні часи,
Славетні гетьманські, — де щезли вони?
Бувало отаман як скликне на бій,
Чубаті хмарам злетїлись як стій.
О руська земле, о рідна моя!
Чи верне — поверне та слава твоя?

В кайданах, в неволї козача семя:
По дворах шляхетських у наймах сестра,
А син на послугу пішов Москалям, —
На глум і на посьміх своїм ворогам.
О руська земле, о рідна моя!
Коли вже скінчить ся неволя твоя?

Прокиньте ся, дїти! наспів вже той час,
„Заплакана мати“ вже кличе на вас,
Щоб стать односердне за дїло сьвяте,
А слава та давня ще нам розцвите.
О руська земле, о рідна моя!
Та вже ми прийдемо ще раз до коша!

Остап Левицький.

КОЗАЧИЙ КІСТЯК. ❀ ❀ ❀

Налїгши над плугом
Оре хлїбороб,
І піт краплистий
Укрив йому лоб;
Аж ось захрустїло
І плуг зупинивсь,
Під леміш широкий
Кістяк підхопивсь.
Спинив ся плугатир,
Кістки розрива
І бачить: у купі
І шабля крива
І з'їжене ржою
Спіса остріє...
Вся збруя козацька
До крихти гниє...
І вже свою ниву
Плугатир забув,

Бо сум йому дивний
Чоло обгорнув.
— А гей ти, плугатир,
А гей працьовник!
Чого головою
Так сумно поник?
Які тебе думи
Зненацька взяли,
Від рілї, від плуга
Куди завели?
— А гей, роботяга,
А гей, неборак!
Про волю згадавши
Міркуєш ти так:
„Отсїї останки,
Що стлїли на вік,
Се був колись справдї
Живий чоловік;
Се був колись лицар,
Гетьманець — козак,
За нас, хлїбороробів,
Завзятий вояк!
І може хоть часом
І нужди зазнав,

За те на степах він
По волі гуляв,
І гордої шиї
В ярмо не хилив,
І в праці нагальній
Себе не морив,
І доля козача
Була золота
І здобич і слава
І воля сьвята!“

— А гей ти, плугатир,
А гей ти, небож!
Збагнуть сеє диво
Мабуть ти не гож!
Козацька та слава
І воля сьвята, —
Даремна була то
Лише суєта!
Бо теє козацтво
Навикши бурхать,
Не вміло свободи
Других шанувать;
І з того-же козацтва,

З його старшини
На лихо Вкраїні
Вродились пани.
За-ради користі,
За-ради чинів
Пани відрекли ся
Від меньших братів;
І все те, за віщо
Під шум корогов
Сто ріками довго
Лилась у нас кров —
Свободу Вкраїни,
Народнюю честь
І волю поспільства
І все, що но єсть,
Усе те продали
Юди-пани,
Своєї родини
Ледачі сини!
Минули, мій друже,
Козацькі часи,
Пропали гармати,
Шаблї і списи,
Зоставивши слави

Крівавої шум
Та тяжке кріпацтво
На горе і глум!...
Покинь же, небоже,
Думки золоті,
Притисни у серці
Чутьби сьвяті
Та в руки жорстоку
Чепігу бери,
Та землю стерниету
На жито ори!
І хлібом здобутим
У поті лиця
Згодуй для Вкраїни
Синка-молодця.
І замість козацьких
Рушниць та шаблюк
Нехай він береть ся
Мерщій до наук.
Нехай він доходить
Умом молодим:
Чого і звідкіля
Та гнітом важким
Гнітить нас недоля?

Нехай допита:
Чого Україна
Кругом сирота?
Чого відрекли ся
Від неї пани,
Чого родовищем
Гордують вони?
Чого за панами
Пішли і попи,
. . . . . .

Зоставивши нидить
Народ в самотї,
У нуждах великих,
В густій темнотї?
І як з отих злиднів
Народ ратувать,
І як Україну
З зневаги піднять?
От так то, до правди
Направивши ум,
Нехай набере ся
Він провідних дум,
Та борючи духом

Праці тягарі,
Нехай загартує
Він серце в добрі
І правді твердії,
Нехай виступає
В похід молодий
І щастєм ризсьвітить
Людськеє житя!
Ото йому поле
До горцу-битя!
Міжлюдськая кривда,
Ото його враг;
Народнеє щастє,
То лицарський стяг;
Високая думка,
Ото його міч,
То сила до бою, —
А чесная річ,
Ото його зброя!...

Гей, друже мій темний!
Над силу ума
Вже дужшої сили
Й на сьвітї нема!

І треба нам, друже,
У тямку те взять,
Що вченая громада —
Могучая рать.
Як стануть у славу
Такі вояки,
То більш поратують,
А ніж козаки.

Василь Лиманський.

ЗБУДИ СЯ НАРОДЕ! ❀ ❀ ❀

Диви: у кість змінилось ніжне землї тїло,
І голі ребра смертним платєм одягли ся;
Кощавою рукою дніпровії филї
Здавлені, придушені в хрустальній могилї.
Здаєсь сконав „Дїд“ сильний, а груди [могучі
Устали вовнувати, грати предків славу;
Лице блїде, недвижне, блеск втеряли очи,

Не видять що над грудю дресь звірюка
[люта,
І виє піснь заглади і псаломи скону!
Сконав? — О, ні! Завмер лиш! Не віриш?
[Сьмієш ся?
Не вчас! Пристань, не бій ся — близше
[похили ся
На грудь закостенїлу. Нуж приложи ухо:
Воно тебе не зводить! Чуєш, як там
[глухо
Житє бє такт; чуєш? як хлюпочесь
Душа жива, нетлїнна, вольная, безсмертна!
Чуєш? — яку піснь грають филї шепочучі:

„Мертві мої груди,
Ледяні окови
Серце придавили,
Біг спиняють крови.

Та душа живуча
В мнї ще сильно грає,
А филя ревуча
Беріг підмиває,

Щоб ширше розлитись
На всю Украïну —

Як сонце пригріє
Скрушу домовину,
Стрепенусь і спадуть
Ледяні кайдани,
Занесу їх в море
І вільним повстану!
І грохотом грохотом грому
Ревнуть мої води:
— Збудись Україно!
Збуди ся народе!“

Збудись народе! Збудись Вкраїно;
Збудись, прокинь ся з обнять просоня!
Ти-ж не батрачка, Ти Волі доня
Зігнена під кнут сиротино!
З шкірою з Тебе знята послїдная свита;
З чолом в вінци терновім Ти на хрест [прибита,
З замкненими устами, щоб під руков ката
Не зойкнула Ти, слова розпуки, проклятя,
Щоб люди не почули... Ворони з півночи
Роздерли Твої груди, обільмили очи,
Щоби слїпу, безрадну, здражену, обдерту,
У кусники порізать під ножі простерту,

І сьвяті частинки зьвірям на поталу
Лишить, щоб не ожили, не зрослись
[помалу...
Роздерли бїле тїло, напились посоки,
Шпік виссали костий. — Поплили потоки
Крови невинної... Але душа живуча
В народї не завмерла, як филя ревуча
Днїпра під зимним, твердим, ледяним
[покровом. —
Збудись Украïно! Промінї зараня
Конець вже вiщують твойого страданя,
Бо силою духа куски твого тїла
Зрослись і знов яра кров бурхає в жилах;
Ланци ржа сточила... Не вздержать тя
[сильну,
І сонечко сходить, розтонить могильну
Заслону, а очи більмом закипілі
У друге зачнуть так, як перше яснїти.
Лиш сьвітла їм треба, просьвіти, просьвіти!
Щоб взріла Вкраїна, як по тїлї
Шипють черви прокляті, що кости точуть,
В'їдають ся в груди, і серце лоточуть!
Скинь, скинь раз, Вкраїно, то гадя
[погане,

А славна, могуча, безсмертна повстанеш.
Очи твої як мовні на небі засяють,
Груди мов громи пісню побідну заграють,
Одягнеш свиту неба ткану красотою,
Вінцем чоло оточиш, барвною дугою,
В одній руці лушниця заблисне яскрава,
А в другій меч, на ньому мигне напись
[„слава“! —

Олекса К-а.

РОЗРИТА МОГИЛА. ❀ ❀ ❀

Сьвіте тихий, краю милий,
Моя Україно!
За-що тебе сплюндровано,
За-що мати гинеш?
Чи ти рано до схід сонця
Богу не молилась?
Чи ти дїточок непевних
Звичаю не вчила?

— „Молила ся, турбувалась,
День і ніч не спала,
Моїх дїток доглядала,
Звичаю навчала.
Виростали мої дїти,
Мої добрі квіти, —
Панувала і я колись
На широким сьвітї!
Панувала... О, Богдане,
Нерозумний сину,
Подивись тепер на матїр, —
На свою Вкраїну,
Що колишучи сьпівала
Про свою недолю,
Що сьпіваючи ридала,
Виглядала волю!...
Ой Богдане, Богданочку!
Як-би була знала, —
У колисцї-б придушила,
Під серцем приспала!
Степи мої запродані
Жидові, Нїмотї, —
Сини мої на чужинї,

На чужій роботі;
Дніпро, брат мій, висихає,
Мене покидає,
І могили мої милі
Москаль розриває...
Нехай риє — розкопує, —
Не своє шукає;
А тимчасом перевертні
Нехай підростають,
То поможуть Москалеви
Господарювати,
Та з матери полатану
Сорочку здіймати!...
Помагайте, недолюдки,
Матір катувати!...
На четверо розкопано
Розрита могила!...
Чого вони шукають?
Що там схоронили
Старі батьки? — Ех! як-би-то,
Як-би-то знайти те,
Що там поховали!
Не плакали-б діти
Мати-б не ридала.

Тарас Шевченко.

КАВКАЗ. ❀ ❀ ❀ ❀

За гнрами гори, хмарами повиті,
Засіяні горем, кровію политі.
З-покон-віку Прометея
Там орел карає,
Що-день-божий довбе ребра,
Серце розбиває;
Розбиває, та не випе
Живучої крови:
Воно знову оживає,
І сьмієть ся знову,
Не вмирає душа наша,
Не вмирає воля;
І неситий не виоре
На днї моря поле, —
Не скує душі живої
І слова живого,
Не понесе слави Бога,
Великого Бога.

Не нам на прю з Тобою стати,
Не нам дїла Твої судить:
Нам тілько плакать, плакать, плакать,
І хлїб насущний замісить
Крівавим потом і сльозами!
Кати знущають ся над нами,
А правда наша пяна спить!
Коли-ж вона прокинеть ся?
Коли-ж одпочити
Даси, Боже, утомленим,
І нам даси жити?
Ми віруєм Твоїй силї,
І слову живому:
Встане правда, встане воля,
І Тобі одному
Поклонять ся всї язики
Во віки і віки.
А поки що течуть ріки —
Крівавії ріки!...
За горами гори, хмарами повиті,
Засїяні горем, кровію политі!
От-там-то Милостиві Ми
Ненагодовану і голу,
Застукали сердешну волю,

Тай цькуємо... Лягло кістьми
Людий муштрованих чимало....
А слїз, а крови? Напоїть
Всїх імператорів би стало...
З дїтьми і внуками, втопить
В сльозах удових.
А дївочих,
Пролитих нишком серед ночі,
А материх горячих слїз,
А батьківських, старих, крівавих —
Не ріки, — море розлилось,
Оттеннео море!

Слава, слава
Хортам, і гончим, псарям,
І нашим батюшкам царям! —
Слава!
І вам слава, сині гори,
Кригою окуті;
І вам, лицарі великі,
Богом незабуті!
Боріте ся — поборете!
Вам Бог помагає;
Ва вас сила, за вас воля
І правда сьвятая!

„Чурек і сакля — все твоє:
Воно не прошене, не дане, —
Ніхто її не візьме за своє,
Не поведе тебе в кайданах.
А в нас? — на те письменні ми —
Читаєм божиї глаголи,
І од глубокої тюрми
Та до високого престола
Усї ми в золотї і голі.

„До нас в науку!... ми навчим,
По-чому хлїб і сіль по-чім?
Ми християни: храми, школи,
Усе добро, сам Бог у нас! —
Нам тілько сакля в очі коле,
Чого вона стоїть у вас,
Не нами дана? Чом ми вам
Чурек же ваш та так не кинем,
Як тій собацї? Чом ви нам
Платить за сонце не повинні?
Таї тілько-ж то! Ми не погани, —
Ми настоящі християни;
Ми малим ситі! — А за те,
Як-би ви з нами подружились,

Багато-б де-чому навчились,
У нас-же й сьвіта як на те:
Одна Сибір неісходима!
А тюрм? а люду? — що й лїчить!
Од Молдована аж до Фінна,
На всїх язиках все мовчить:
Бо благоденствує!... У нас
Сьвятую бібліїю читає
Сьвятий чернець і научає,
Що цар якийсь-то свинї пас
Та дружню жінку взяв до себе,
А друга вбив — тепер на небі!
Ось бачите, які у нас
Сидять на небі! Ви ще темні,
Сьвятим хрестом непросьвіщенні!
У нас навчіть ся!... В нас дери,
Дери та дай,
І прямо в рай,
Хоть і рідню всю забири!
У нас... чого те ми не вмієм?
І зорі лїчим, гречку сієм,
Хранцузів лаєм; продаєм,
Або у карти програєм
Людий,... не Неґрів, а таких

Таки хрещених, но простих.
Ми не Гішпани! Крий нас Боже,
Щоб крадене перекупать та продавать,
Як ті жиди!... Ми по закону!“ —

По закону Апостола
Ви любите брата?
Суєслови, лицеміри,
Господом прокляті!
Ви любите на братові
Шкуру, а не душу,
Та й лупите по закону
Дочці на кожушок,
Байстрюкові на придане,
Жінці на патинки.
Собі-ж на те, що не знають
Ні дїти, ні жінка!

За кого-ж Ти розпинав ся,
Христе, Сине божий?
За нас добрих? чи за слово
Істини? — чи може,
Щоб ми з Тобе насьміялись?
Воно-ж так і сталось!
Храми, каплиці і ікони,

І ставники, і мірри дим,
І перед образом Твоїм
Неутомленнії поклони
За кражу, за війну, за кров, —
Щоб братню кров пролити, просять,
А потім в дар Тобі приносять
З пожару вкрадений покров...

Просьвітились, та ще хочем
Других просьвітити:
Сонце правди показати
Сліпим, бачиш, дітям,
Все покажем, тілько дайте
Себе в руки взяти:
Як і тюрми мурувати,
Кайдани ковати,
Як їх носить, як і плести
Кнути узловаті,
І як під них спини підставляти: —
Всьому навчим, тілько дайте
Взяти свої гори, —
Ті останні, бо взяли вже
І поле, і море!

І тебе загнали, мій друже єдиний!

Мій Якове любий! Не за Україну,
А за її ката довелось пролить
Кров добру, не чорну: довелось запить
З московської чаші московську отрую...
О друже мій добрий, друже незабутий!
Живою душою в Украйні витай;
Літай з козаками по-над берегами,
Розриті могили в степу назирай,
Заплач з козаками дрібними сльозами,
І мене у неволі в степу виглядай!

А поки-шо мої думи,
Сіяти му: нехай ростуть
Та з вітром говорять...
Вітер тихий з України
Понесе з росою
Тиї думи аж до тебе!
Братньою сльозою
Ти їх, друже, привітаєш,
Тихо прочитаєш,
І могили, степи, гори,
І мене згадаєш.

Тарас Шевченко.

С О Н. ❀ ❀ ❀ ❀

У всякого своя доля
І свій шлях широкий:
Той мурує, той руйнує;
Той неситим оком
За край сьвіта зазирає,
Чи нема країни,
Щоб загарбать і з собою
Взять у домовину;
Той тузами обирає
Свата в його хаті,
А той нишком у куточку
Гострить ніж на брата;
А той тихий та тверезий,
Богобоязливий,
Як кішичка підкрадеть ся,
Вижде непасливий
У тебе час, таї запустить
Пазурі в печінки, —
І не благай: не вимовлять
Ні дїти, ні жінка; —

А той, щедрий та розкішний,
Все храми мурує,
Та отечество так любить,
Та за ним бідкує,
Та так з його сердешного
Кров, як воду, точить!...
А братія мовчить собі,
Витріщивши очі,
Як ягнята: „Нехай!“ каже:
„Може так і треба!“

— Так і треба! бо немає
Господа на небі!
А ви в ярмі падаєте,
Та якогось раю
На сім сьвіті бажаєте...
Немає! немає!
Шкода й праці! Схаменіть ся:
Усї на сім сьвіті —
І царята і старчата —
Адамові дїти!
І той, і той... А щож то я?
— Ось-що, добрі люди:
Я гуляю, бенкетую

В неділю і в будень;
А вам нудно, жалуєтесь...
Їй Богу, не чую!
І не кричіть! — я свою пю,
А не кров людськую.

От-так, ідучи по-під-тинню
З бенкету пяний у-ночи,
Я зміркував собі йдучи,
Поки доплентавсь до хатини.
А в мене діти не кричать
І жінка не лає...
Тихо, як у раї,
Усюди божа благодать,
І в серці і в хаті.
От-то-ж я лїг і спати;
А вже підпилий як засне,
То хоч коти гарматами, —
І усом не моргне.

Та й сон же, сон, на прочуд дивний,
Менї приснив ся:
Найтверезїйший би упив ся, —

Скупий жидюга давби гривню,
Щоб позирнуть на ті дива́;
Так чорта-з-два!
Дивлю ся: так буцїм сова
Летить лугами, берегами,
Та тенетрями,
Та глибокими ярами,
Та широкими степами,
Та баїраками;
А я за нею, та за нею,
Лечу її процаю ся з землею.

— „Процаїй, сьвіте! процаїй, земле!
Неприязний краю!
Мої муки, мої люті
В хмарі заховаю.
А ти, моя Украіно,
Безталанна вдово! —
Я до тебе лїтати му
З хмари на розмову,
На розмову тиху, сумну,
На раду з тобою;
О-півночи падати му
З чистою росою.

Порадимось, посумуєм,
Поки сонце встане,
Поки твої малі дїти
На ворога встануть.
Прощай же ти, моя нене,
Удово-небого!
Годуй дїток! — жива правда
У Господа Бога!"

Лечу, дивлю ся — аж сьвітає,
Край неба палає;
Соловейко в темнім гаї
Сонце зустрічає.
Тихесенько вітер віє,
Степи, лани мріють,
Між ярами над ставами
Верби зеленїють.
Сади рясні похилились,
Тополї по волї
Стоять собі мов сторожі,
Розмовляють в полї.
І усе-ж те, вся країна
Повита красою,
Зеленїє, вмиваєть ся

Ранньою росою,
Вмиваєть ся, красуєть ся,
Сонце зустрічає.
І нема тому почину,
І краю не має.
Нїхто його не додбає,
Анї розруйнує.
І все-то те... Душе моя!
Чого-ж ти сумуєш?
Душе моя убогая!
Чого марно плачеш?
Чого тобі шкода?
Хиба ти не бачиш?
Хиба ти не чуєш людського плачу?
То глянь, подиви ся! А я полечу
Високо-високо, за синії хмари:
Немає там власти, немає там кари,
Там сьміху людського і плачу не чуть.
Он глянь! — у тім раю, що ти покидаєш
Латану свитину з калїки здіймають —
З шкурою здіймають, бо нїчим обуть
Панят недорослих. А он розпинають
Вдову за подушне, а сина кують,
Єдиного сина, єдину дитину,

Єдину надію в військо оддають,
Бо його, бач, трохи... А он-де, — під тином
Опухла дитина голодная мре,
А мати пшеницю на панщині жне.

А он — бачиш!... Очи, очи!
На-що ви здали ся?
Чом ви з малку не висохли,
Сліэми не злили ся?
То покритка по-під-тинню
З байстрям шкандибає;
Батько й мати одцурались,
Й чужі не приймають;
Старці навіть цурають ся...
А панич не знає:
З двадцятою, недолюдок,
Душі пропиває.

Чи Бог бачить із-за хмари
Наші сльози, горе?
Може й бачить, та помога,
Як і от-ті гори
Предковічні, що политі
Кровію людською!...

Душе моя убогая,
Лишеиько з тобою!
Упємо ся отрутою,
В кризї ляжем спати,
Пошлем думу аж до Бога,
Його розпитати:
Чи довго ще на сїм сьвітї
Катам панувати?

Лети-ж, моя думо, моя люта муко!
Забери з собою всї лиха, всї зла,
Своє товариство; ти з ними росла,
Ти з ними кохалась; їх тяжкиї руки
Тебе повивали; бери-ж їх, лети,
Та по всьому небу орду розпусти!

Нехай чорнїє, червонїє,
Полумям повіє,
Нехай знову рига змія,
Трупом землю криє.
А без тебе я де-небудь
Серце заховаю.
А тим часом пошукаю
На край сьвіта раю!

І знов лечу по-над землею,
І знов прощаю ся з нею,
Тяжко матїр покидати
У безверхій хатї,
А ще гірше дивити ся
На сльози та лати.

Лечу, лечу, а вітер віє,
Передомною снїг білїє;
Кругом бори та болота,
Туман, туман та пустота, —
Людий не чуть; не знать і слїду
Людської страшної ноги...

„І вороги й не-вороги,
Прощайте! В гостї не приїду.
Упивайтесь, бенкетуйте!
Я вже не почую;
Один собі на вік-віки
В снїгу заночую.
І поки ви дознаєтесь,
Що ще єсть країна
Неполита слїзьми, кровю,

То я одпочину,
„...“

Аж слухаю...
Загули кайдани
Під землею... Подивлю ся...
О, люде поганий!
Де ти взяв ся? Що ти робиш?
Чого ти шукаєш
Під землею? Ні, вже мабуть
Я не заховаюсь
І на небі!... За-що-ж кара?
Зн-що мені муки?
Кому я що заподіяв?
Чиї тяжкі руки
В мені душу закували,
Серце запалили
І, ганячи силу,
Думи розпустили?
За-що? — не знаю, а карають,
І тяжко карають!
А коли я спокутую?
Коли діжду краю? —
Не бачу й не знаю.

Заворушила ся пустиня,
Мов із темної домовини
На той останній страшний суд
Мерці за правдою встають.
То не вмерлі, не зариті,
Не суда ідуть просити,
Ні! то люди, живі люди,
В кайданах забиті,
Із нор золото виносять,
Щоб пельку залити
Неситому... То каторжні! —
А за-що? Те знає
Вседержитель, а може ще
Й він не добачає!
Он-де злодій штемпований
Кайдани волочить;
От розбійник катований
Зубами скрегоче,
Недобитка товариша
Зарізати хоче;
А між ними запеклими,
В кайдани убраний,
Цар всесьвітній, цар волі, цар
Штемпом увінчаний,

В муці, в каторзі — не просить,
Не плаче, не стогне...
Раз добром налите серце
В вік не прохолоне.

А де-ж твої думи, рожевиї квіти?
Доглядані, сьмілі, викохані дїти?
Кому-ж ти їх, друже! кому передав?
Чи може в серці заховав?
Ой, не ховай, брате! розсип їх, розкидуй!
Зійдуть і рости-муть і у люди вийдуть.

Чи ще митарство, чи вже буде?
Буде, буде, бо холодно;
Мороз розум будить.

І знов лечу, земля чорніє,
Дрімає розум, серце мліє.
Дивлю ся: хати над шляхами,—
То город із стома церквами;
А в городї, мов журавлї,
Замуштрували москалї.
Наладовані, обуті
І кайданами окуті,

Муштрують ся! — Далі гляну,
У долині, мов у ямі,
На багнищі город мрієє.
Над ним хмарою чорніє
Туман тяжкий. Долітаю, —
То город без краю.
Чи то турецький?
Чи то нїмецький?
А може те, що й московський!
Церкви та палати,
Та пани пузаті,
І ні однїсїнької хати!
Смеркало ся. Огонь-огнем
Кругом запалало,
Аж злякав ся... „Ура! ура!
Ура!“ закричали.

„Цу-цу, дурні! схаменіть ся!
Чого се ви раді?
Щó орете?“ — „Экой хохоль!
Не знаетъ параду!
У насъ парадъ. Самъ изволитъ
Сегодня гуляти.“

„Та деж вона, тая цяця?“
— „Вонъ, видишь палаты?“
Штовхаю ся, а землячок,
Спасибі признав ся,
З цинковими ґудзиками:
„Гдѣ ты здѣсь узялся?“
— З України. — „Да какъ же ты
Й гаварить не вмѣешь
По здѣшнему?“ — „Ба ні, кажу!
Говорить я вмію,
Та не хочу.“ — „Экой чудакъ!
Я всѣ вхюды знаю;
Я здѣсь служу; коли хочешь
Въ дворецъ попытаюсь
Ввести тебя. Толѣко знаешь,
Мы, братъ, просвѣщенны,
Не поскупись полтинкою!“
— „Цур тобі, мерзенний
Каламарю!“

І зробив ся
Я знову незримий,
Тай пропхав ся у палати.
Боже мій єдиний!

6*

Так от-де рай! Уже на-що
Золотом облиті
Блюдолизи! Аж ось і сам,
Високий, сердитий,
Виступає. Обік його
Жіночка-небога,
Мов опеньок засушений,
Тонка, довгонога,
Та ще й на лихо сердешна
Хита головою.
— „Так отсе-то та богиня!
Лишенько з тобою!
А я, дурний, не бачивши
Тебе, цяцю, й разу,
Тай повірив тупорилим
Твоїм віршомазам!
От-то дурний! а ще й битий!
На квіток повірив
Москалеві! От і читай,
І їми ти їм віри!

За панами паньства, паньства
У сріблі та златї!
Мов кабани годовані,

Пикаті, пузаті!
Аж потїють та товплять ся,
Щоб то близче стати
Коло самих: може вдарять,
Або дулю дати
Благоволять, — хоч маленьку,
Хоч пів дулї, аби тілько
Під самую пику.
І всї у-ряд поставали,
Нїби безязикі.
Анї телень!... Цар цвенькає,
А диво-цариця,
Мов та чапля між птахами,
Скаче, бадьорить ся.
Довгенько в двох похожали,
Мов сичі надуті,
Та щось нишком розмавляли
(З далека не чути) —
Об отечествї здаєть ся,
Та нових петлицях,
Та об муштрах ще новійших;
А потім цариця
Сїла мовчки на дзиґлику.
Дивлюсь, цар підходить

До найстаршого... та в пику
Його як затопить!
Облизав ся неборака,
Та меншого в пузо! —
Аж загуло!... А той собі
Ще меншого туза
Межи плечі; той меншого,
А менший малого, —
А той дрібних; а дрібнота
Уже за порогом
Як кинеть ся по улицях,
Та й давай місити
Недобитків православних,
А ті голосити, —
Та верещать, та як ревнуть:
„Гуля наш батюшка, гуля!
Ура! ура! ура-а-а-а!“

Зареготав ся я, та й годі;
А й мене давнули
Таки добре. Перед сьвітом
Усе те заснуло;
Тілько де-де православні

По кутках стогнали,
Та стогнучи, за б а т ю ш к у
Господа благали.
Сьміх і сльози! От пішов я
Город озирати.
Там ніч — як день. Дивлю ся я:
Палати-палати
По-над тихою рікою,
А берег обшитий
Ввесь камінєм. Дивую ся,
Мов несамовитий:
Як-то воно зробило ся
З калюжі такої
Таке диво!... От-тут крови
Полито людської
І без ножа! По тім боці
Твердиня й дзвінниця,
Мов та швайка загострена,
Аж чудно дивить ся,
І дзиґарі теленькають.
От я повертаюсь, —
Аж кінь летить... копитами
Скелю розбиває, —
А на коні сидить охляп,

У свитї — не свитї,
І без шапки; якимсь листом
Голова повита.
Кінь басує... от-от річку
От-от перескочить.
А він руку простягає,
Мов сьвіт увесь хоче
Загарбати. Хто-ж се такий?
От собі й читаю,
Щó на скелї наковано:
„Первому Вторая“
Таке диво поставила!
Тепер же я знаю:
Се тої Первий, що розпинав
Нашу Україну,
А Вторая докопала
Вдову сиротину.
Кати, кати, людоїди!
Наїлись обоє,
Накрали ся, а що взяли
На той сьвіт з собою?
Тяжко — тяжко менї стало,
Так мов я читаю
Історию України...

Стою, замираю.
А тим часом тихо-тихо
Та сумно співає
Щось таке невидиме:

„Із города, із Глухова
Полки виступали
З заступами на лінію...
А мене послали
У столицю з козаками
Наказним гетьманом...
О, Боже мій милосердний!
О, царю поганий!
Пафю проклятий, неситий,
Гасподе лукавий!
Що ти зробив з козаками?
Болота засипав
Благородними кістками,
Поставив столицю
На їх трупах катованих,
І в темній темниці
Мене, вольного гетьмана,
Голодом замучив

У кайданах... Царю, царю!
І Бог не розсудить
Нас з тооою. Кайданами
Скований зо мною
На вік-віки. Тяжко менї
Витать над Невою...
України далекої
Може вже не має;
Полетїв би, подивив ся,
Так Бог не пускає.
Може Москва випалила
І Днїпро спустила
В синє море, розкопала
Високі могили,
Нашу славу? Боже милий!
Зжаль ся. Боже милий!"

Та й замовкло. Дивлю ся я:—
Біла хмара криє
Синє море; а в тій хмарі
Мов звірюка в гаї виє.
То не хмара: біла пташка
Хмарою спустилась

Над царем тим мусяжковим,
І заголосила:

„І ми ковані з тобою,
Людоїде, змію!
На страшному на судищі
Ми Бога закриєм
Од очий твоїх неситих.
Ти нас з України
Загнав голих і голодних
У сніг на чужину,
Та порізав із шкур наших
Собі багряницю,
Пошив жилами твердими,
І заклав столицю
В новій рясі. Подиви ся:
Церкви та палати!
Весели ся, лютий кате,
Проклятий, проклятий!“

Розлетїлись, розсипались,
Сонечко вставало,
А я стояв, дивував ся

Так, аж страшно стало.
Уже вбогі ворушились,
На труд поспішали,
І москалї на розпуттях
Уже муштрувались.
По-край улиць поспішали
Заспані дївчата,
Та не з дому, а до дому:
Посилала мати
На цїлу ніч працювати,
На хлїб заробляти,
А я стою, похилившись,
Думаю-гадаю:
„Як то тяжко той насущний
Люди заробляють!“

От і братія сипнула
У сенат писати,
Та підписувать, та драти
І з батька і з брата.
А між ними і землячки
Де-де поглядають;
По московськи так і чешуть,
Сьміють ся та лають

Батьків своїх, що з малечку
Цвенькати не вчили
По нїмецьки, а то тепер
І кисни в чорнилї! —
Пявки, пявки! Може батько
Останню корову
Жидам продав, поки вивчив
Московської мови!...
Україно, Україно!
Оце твої дїти,
Твої квіти молодії,
Чорнилом политі,
Московською блекотою,
В нїмецьких петлицях
Замучені... Плач, Вкраїно,
Бездїтна вдовице!

Пійти лишень, подивить ся
До царя в палати:
Що там робить ся? Прихожу:
Старшина пузата
Стоїть рядом, сопе, хропе
Та понадувалась,

Як індики ті на двері
Косо поглядала,
Аж ось вони й одчинились:
Неначе з берлоги
Ведмідь виліз... Ледве-ледве
Переносить ноги;
Та одутий, аж посинів:
Похмілля прокляте
Його мучило. Як крикне
На самих пузатих:
Всї пузаті до одного
В землю провалились.
Він випучив баньки з лоба, —
І все затрусилось,
Що осталось. Мов скажений
На менших гукає, —
І ті в землю. Він до дрібних, —
І ті пропадають;
Він до челядї сунеть ся, —
І челядь пропала, —
До москалїв, — москалики
Тяжко застогнали,
Пішли в землю! Диво дивне
Стало ся на сьвітї!

Дивлю ся, що дальш буде?
Що буде робити
Мій медведик! Стоїть собі,
Голову понурив
Сїромаха. Деж дїла ся
Ведмежа натура?
Мов кошеня — такий чудний!
Я аж засьміяв ся!
Він і почув, та як гикне, —
Я перелякав ся...
Та й прокинувсь.

От-таке-то

Приснило ся диво!
Чудне якесь! Таке тілко
Снить ся юродивим
Та пяницям. Не здивуйте,
Брати мої милі!
Що це своє росказував,
А те, що приснилось.

Тарас Шевченко.

ПОКЛИК ДО БРАТІВ СЛАВЯН.

Чи довго ще кривді й надсилі тлумити
Сьвяте наше право розвою?
Не вже не одної ми. матери дїти,
Не вже — не брати між собою?

За віщо-ж зневага? для-чого не милі
Братам наші щирі жаданя?
Кого ми чіпали, кому ми вчинили,
Чи кривду, чи зле руйнованя? —

Ми тільки боролись за власную хату,
За те, що нам дорого й нині;
Бажаємо ми і тепер не багато —
Рідного розвою родині!

Що-б дума славутня і мова співоча
Ширіла й пишалась в народі!
Ми всїх пригорнули-б до серця охочо,
Як би нам хоч трохи свободи!

Чому не ймеш віри ти, брате, Москалю —
Не вже ти лякаєш ся зради?
З тобою недолї нас крівне з'єднали —
Не буде між нами розради. —

З тобою давно ми працюєм на полї
Розросту науки й осьвіти,
З тобою давно ми шукаємо волї —
Її нам з тобою дїлити!

А ти, брате, Ляше, — не вже пак дс суду
Між нами розрух бідолашний?!
Ой, скинь бо з очий ти сподавню полуду,
Та праведно глянь, — необачний:

Ми тільки за наше лягали кістками,
Коли нам чинились ушкоди;
Нїколи не грали ся ми кайданами,
Чужої не гнули слободи!

Хай Чех вповідає, — чи ми не стояли
За волю братерню горою?
Та з Жижкою-ж в купі дїди наші дбали
Й здобули козацького строю! —

Хай Сербин розкаже, чи ми не брата-
Оружно з ним в щастї і в горі; [лись
За віру, за волю чи-ж ми не рубались
На Сїчи, на горах, на морі?!

Спитайте Словака — і той не згадає
Од нас коли-небудь образи:
Злоби не було в нашім серци й немає —
Ми хтїли-б загоїти врази!

До згоди, до гурту, до купи, Славяни!
Забудьмо сподавнії свари,
Вгамуймо, братове, розладє погане:
Встають бо на Заходї хмари!...

Спізнаймо ся самі, вважаймо на брата —
Тодї нас нїхто не здолає;
Тодї не дамо ми Нїмотї урвати
Нї цяти Славянського краю;

Подаймо-ж ми руки на вічне кохання,
І крикнем на бенкетї згоди:
„Ми цїлому сьвіту бажаєм — братання,
Поради, осьвіти й слободи!“

Михайло Старицький.
(Гетьманець).

ЩЕ НЕ ВМЕРЛА! ❀ ❀ ❀

Шовіністів крик безсильний
Нам ругати-сь нині сьміє?
„Вже для Руси-України
Погас,“ — кажуть — „луч надії.“
Ми до криків тих звичайні,
Хоч з нас сила всьо обдерла,
Кличем грімко а кличом тим:
„Украïна ще не вмерла!“

Зруйновали нам лицарство,
Споганили нашу хату;
Зруйновали Сїч, з народу
Кров точили сукровату.
Деспотична, грізна воля
Люд в притвори тьми заперла,
Але люд той і в тьмі чує:
„Окрадена — ще не вмерла.“

7*

Над рікою близько моря
Багно вкрило-сь мерзким струпом,
Се столиця — но столиця
Чутна кнутом, чутна трупом.
На козачих росла костех,
Тих мільйони в багна вперла,
А ті кости — єї совість,
Раз враз кличуть: „Ще не вмерла.“

Скрізь по Руси в кождій хатї,
В кождім серцю пісні звуки...
А та пісня херувимска
За мільйонів стане руки.
Хоч Азйатів ішла хмара,
Тілько лїт добро з нас дерла,
Пісня наша тут остала-сь
Голосити: „Ще не вмерла.“

Поломили нам прапори,
Синів добрих забирали,
По сибірских тюрмах, тайгах,
Їх за правду катували.
Лиш та правда не угнула-сь
Руску грудь красить мов перла

Руску грудь учить, навчає
Голосити: „Ще не вмерла.“

Над Днїпром стоїть могила,
Мов сирітка одинока;
Но могилу сесю знає
Цїла Русь, хоч як широка.
Серед мук цїла Вкраїна,
Що і власть з добра обдерла,
В молитвах звертає-сь щирих
І голосить: „Ще не вмерла.“

Шовінїстів крик безсильний
Нам ругати-сь нині сьміє,
Якби в нас не було віри
В правди прикази сьвятії.
Против кривди, що до нині
На нас пре, як перше перла,
Кличем всї грімким протестом:
„Україна ще не вмерла.“

Володимир Масляк.

II.

ГИМН. ❀ ❀ ❀ ❀

Вічний революцйонер —
Дух, що тїло рве до бою,
Рве за поступ, щастє й волю, —
Він жиє, він ще не вмер.
Нї попівськії тортури,
Нї арештів царських мури,
Анї війська муштровані,
Нї гармати лаштовані
Нї шпіонів ремесло
В гріб його ще не звело.

Він не вмер, він ще жиє!
Хоч від тисяч лїт родив ся,
То аж вчора розповив ся
І о власній силї йде! —
І простує ся, міцнїє,
І спішить туди, де днїє...
Словом сильним, мов трубою

Мілїони зве з собою, —
Мілїони радо йдуть,
Бож се голос д у х а чуть.

Голос духа чути скрізь:
По курних хатах мужицьких,
По варстатах ремісницьких,
По місцях недолї й слїз.
І де тілько він роздається ся,
Гинуть сльози й сум нещастя,
Сила родить ся й завзяте —
Не ридать, а здобувати
Хоч синам, як не собі,
Кращу долю в боротьбі.

Вічний революцйонер —
Дух, наука, думка, воля
Не уступить пітьмі поля,
Не дасть спутатись тепер.
Розвалилась зла руїна,
Покотила ся лявіна, —
І де в сьвітї тая сила,
Щоб в бігу її спинила,

Щоб вгасила, мов огень,
Розвидняющий ся день?...

Іван Франко.

МЕНЇ ТРИНАЦЯТИЙ МИНАВ. ❀ ❀

Менї тринацятий минав.
Я пас ягнята за селом.
Чи то так сонечко сіяло,
Чи так менї чого було —
Менї так любо, любо стало,
Неначе в Бога...
Уже прокликали до паю,
А я собі у буряні
Молю ся Богу; і не знаю,
Чого маленькому менї
Тодї так приязно молилось,
Чого так весело було.
Господне небо і село,

Ягня, здаєть ся, веселилось,
І сонце гріло — не пекло.

Та не довго сонце гріло,
Не довго молилось:
Запекло, почервонїло
І рай запалило.
Мов прокинув ся! Дивлю ся:
Село почорнїло,
Боже небо голубеє —
І те помарнїло.
Поглянув я на ягнята —
Не мої ягнята;
Обернув ся я на хати —
Нема в мене хати.
Не дав менї Бог нїчого!
І хлинули сльози,
Тяжкі сльози... А дївчина,
При самій дорозї,
Недалеко коло мене,
Плоскинь вибирала,
Та й почула, що я плачу;
Прийшла, привітала,
Утирала мої сльози

І поцїлувала...
Неначе сонце засіяло,
Неначе все на сьвітї стало
Моє — лани, гаї, сади...
І ми, жартуючи, погнали
Чужі ягнята до води.

Бридня!... а й досї як згадаю,
То серце плаче, та болить.
Чому Господь не дав дожить
Малого віку у тім раю!
Умер-би, орючи на ниві,
Нїчого-б на сьвітї не знав,
Не був-би в сьвітї юродивим,
Людий-би не прокляв.

Тарас Шевченко.

МИНУЛИ ЛЇТА МОЛОДІЇ. ❀ ❀

Минули лїта молодії...
Холодним вітром од надії
Уже повіяло... Зима!...
Сиди один в холодній хатї...
Нема з ким тихо розмовляти,
Анї порадитись... Нема!
І нїкогісїнько нема!
Сиди-ж один, поки надія
Одурить дурня, осьміє...
Морозом очи окує,
А думи гордії розвіє,
Як ту снїжину по степу...
Сиди-ж один собі в кутку,
Не жди весни — сьвятої долї!
Вона не зійде вже нїколи
Садочок твій позеленить,
Твою надію оповить
І думу вольную на волю
Не прийде випустить... Сиди —
І нїчогісїнько не жди!

Тарас Шевченко.

ВЕСНІВКА ❀ ❀ ❀

Цьвітка дрібная
Молила неньку,
Весну раненьку:
— „Нене рідная!
Вволи ми волю,
Дай менї долю,
Щоб я зацвила,
Весь луг скрасила,
Щоби я була,
Як сонце ясна,
Як зоря красна,
Щоб я згорнула
Весь сьвіт до себе!“

— Доню голубко!
Жаль менї тебе,
Гарная любко.
Бо вихор свисне,
Мороз нотисне,
Буря загуде,

Краса змарніє
Личко зчорніє,
Головку склониш,
Листоньки зрониш
Жаль серцю буде.“

Маркіян Шашкевич.

ОДНОГО БАЖАЮ. ❀ ❀ ❀

Одного бажаю, одного я хочу:
Пошли менї, Боже, щирую дївочу
Любов нескінчену, тихую, сьвятую, —
Тодї я й без грошей паном запаную:
Не стану просити у людий нїчого,
Не стану труждати з родичів нїкого,
Упю ся коханнєм і по вольній волї
Найду і в пустинї те щастє і долю,
Котрі і в палатах в панів не живуть,
Котрих і на небі людям не дають,
Котрих і за грошї не можна дістати,

Невольному люду по-вік не знавати...
Одного бажаю, одного я хочу:
То вольную волю — та любов дівочу!

Олександер Кониський.

ЦЬВІТКА МОЛИТЬ. ❀ ❀ ❀

Раз мотилька голубила
Цьвітка гожа, цьвітка мила,
Говорила: мій мотильку,
Рай би-м дала за ту хвильку,
Злотоцьвіту далаб долю
Слухай, любий, милесенький,
Слухай, мальчику пестренький:
Вволи квітці малу волю:
Не лїтай там в небо сине,
Там по тобі й слух загине!
Відлюбить тя зьвізда ясна,
Приголубить зоря красна,

Та й забудеш мя румяну,
Понехаєш цьвіт — любоньку,
А без тебе голубоньку
Я пожовкну та й зівяну.

Володимир Шашкевич.

БУВАЛО А НИНЇ. ❀ ❀ ❀ ❀

Малим бувало я сїдаю
Під липою, та досягаю
Руками буцїм ясних зір —
А зірки моргають на мене
Скрізь липи листєчко зелене,
Тай кануть нишком в темний бір.

А нинї сяду під тополю
І лаю сьвіт і лаю долю,
Що ясної забаг зорі —
Забаг та годї ї дістати,
А на землю то й гріх прохати
З чудної неба висоти.

О зіронько ти ясноока!
Моргни на мене із висока,
Як сестри моргали твої —
Най хоть часочок погадаю,
Що я малим тя досягаю
Тебе, сердешна — хоч у снї! —

Володимир Шашкевич.

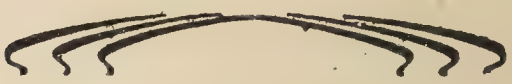

З А Г Р А Й..... ❀ ❀ ❀

Заграй ти, цигане старий,
Такої як гадаю:
І гроший дам, вина ти дам
І всього, що лиш маю;
Бо лютий біль от-тут горить
І груди розпирає,
А бідне серце так болить,
Що гине, умирає.
Заграй, старий, от-тую пісньь,
Що то колись співала
Старая ненька, як мене

В колисці колисала.
Чаруй мені минувші дни,
Літа ті молодії,
Прегарні, золотаві сни,
Той рай і ті надії...
Провадь мене ти звуком тим
В садочок, де я грав ся,
Чаруй і другів всіх моїх,
Щом ними величав ся.
Чаруй мені і дїву ту,
Що мною гордувала...
Збуди тих всіх, що вже земля
На віки повкривала...
Збуди, чаруй минувшість ту:
Най раз ще хоч заплачу,
Бо слїз не має, відколи
Я доленьки не бачу.
Чаруй, старий! Як потекуть
Дві сльози по личеньку,
То лекше стане ми в душі
І лекше на серденьку!
Заграй ти, цигане старий,
Такої, як гадаю:

І гроший дам, вина ти дам
І всього, що лиш маю.

Ізидор Воробкевич.

ОЙ ВИЙДУ Я З ХАТИ. ❀ ❀ ❀

Ой вийду я з хати, тай стану гадати:
Коби то не зброя, не білі кабати,
Ой тож бим полетїв як куля, як кріс,
Дем орлом родив ся, дем соколом ріс.

Виходить із хати рідненькая мати:
І слиҳом слихати, і видом видати: —
А деж бо ти синку, а деж бо ти був,
Що моїх ти сльозий нїколи не чув? —

Ой ненечко, утко, не жалуй, не думай,
Летїв я за море, лїтав я за Дунай,
Ходив я далеко, далеко у сьвіт,
Підгіря шукати, Підгіря там нїт.

Приходять до мене молодці-соколи:
Леґіню на танець, леґіню на поле! —
Ой піду я братя, ой піду я д' вам,
Лиш сестрам — голубкам даруночки дам.

Ой клоню я сестрам кармазин, то квіти,
А вни полинули чим борше до клїти,
Виносять одежу, виносять кресак;—
Убрав ся, уклав ся, як пава, як мак.

Сорочка в три цирки, хустина шовкова,
Топірчик з Сіґоту, а черес з Кракова,
Обі порошниці в Ростоках набив,
А ретязи мої би й Добош носив.

Приходжу на поле, де братя гуляють,
Цимбалоньки ріжуть, скрипічники грають,
А дївчина моя то ружа, то снїг,
Як я ї зобачив, аж падаю з ніг.

Товариш мій давний заводить з нев танець,
Тай шепче до неї: диви ся коханець:
А вна як узріла, то в регіт, то в плач, —
Згадала си любка зелений бокач.

Тай право до мене, хороше, моторне,
За шию вбіймає, до себе мня горне,
Ой любчику любий, ой деж бо ти був,
Щось співанки мої нїколи не чув? —

І була би більше небога казала,
Коби мня громада не була обстала, —
Той клонить горівку, той пива, той мід; —
Над наше Підгірє на сьвітї вже нїт.

Осип Федькович.

КВІТИ З СЛЬОЗАМИ. ❀ ❀ ❀

Квіти з сльозами,
Сльози з квітками
Не розлучають ся, сестро, нїколи.

Скроплюють сльози
Пишнії рози,
Свої роскішні, величні престоли.

Благоухають,
Землю скропляють
Пишні престоли праведних слїз-рози;

Їм же відрада,
Вища награда —
Чисті та щирі, та праведні сльози.

Панько Кулїш.

С О Н. ❀ ❀ ❀ ❀

Тихий сон по горах ходить,
За рученьку щастя водить.
І шумлять лїси вже тихше,
Сон малі квітки колише.
Спіть, мої дзвіночки сині,
Дикі рожі в полонині!
Не шуміть лїси зелені,
Спати йдїть, вітри студені!

Най квітоньки сплять здорові,
Най їм снять ся сни чудові!
Аж на небі зазоріє, —
Сонце їх малих зогріє;
І зогріє, поцїлує,
І сьвітами помандрує.
Тихий сон по горах ходить,
За рученьку щастя водить.

Осип Маковей.

СЕРЦЕ МОЄ ТИХЕ. ❀ ❀ ❀

Серце моє тихе,
Пташко полохлива!
Ой про що я народилась
Бідна, нещаслива.

Людям щастя — доля,
А менї неволя...
Нї заїсти, нї запити
Бідування — горя.

Дайте менї рути,
Щирої й отрути,
Щоб менї мого нелюба
Серденьком забути.

Ой не хочу жити —
Нелюбу годити!
Лучче тобі, моє серце,
На ножі кипіти...

Панько Кулїш.

НАЙДОРОЖЧА ПЕРЛИНА.

Бачив я усякі перли
І коштовні самоцьвіти,
Але єсть одна перлина,
Що з усїх найкраща в сьвітї.
Купувать її не можна,
Або нею торгувати;

Її часто мають бідні
І частїще, нїж багаті.

Ту перлину не дістати
Нї з печер землї, нї з моря:
Тїлько той її знаходить,
Хто чутким родивсь до горя.

Відібрать її не зможе
Нїяка злоба несита,
Єсть вона — сльоза сьвятая,
За нещасний люд пролита.

Володимир Самійленко.

ВЕЧЕРОМ У ХАТЇ. ❀ ❀ ❀

Глубоким, тичим вснуло сном
Усьо кругом.
Лиш вітер виє під вікном
Сумний псалом.

Крізь шиби невиразно чуть
То там, то тут,
Як краплї дощеві падуть,
Важкі мов ртуть.

І в двері чути легкий стук:
Пук-пук, пук-пук!...
Таємний, добре знаний звук
Незримих рук.

Хто йде? — питаюсь мов зі сна —
„То я, то я,
Твоя товаришка давна,
Нудьга, нудьга.“

Богдан Лепкий.

ДІВЧИНУ КОЗАК ПОЛЮБИВ. ❀ ❀

Дівчину козак полюбив, —
Вонаж полюбила другого;
А иньшую сей заручив,
І иньшая вийшла за його.

Дівчиньку горе бере,
Що милий її одружив ся;
За першого заміж іде,
Хто в хату сватами впросив ся.

Пішла поміж люди та вість
Козак молодий її чує, —
Його серденятко болить,
І тяжко він, бідний, сумує.

Старі і нові сі пісні, —
Не знаю, як людям здаєть ся!
А я, як почую про їх, —
Круг серця, мов гадина вєть ся.

Павло Чубинський.

КОЗАК. ❀ ❀ ❀ ❀

Ой попович молоденький
Книжки не читає:
У шинкарки мід із чарки
З вечора кружає.

Тай й вибили поповича
Дрібними різками...
„Бодай же ви погинули,
Префекти з книжками!“

З-за калини, з-за ялини
Вітер повіває;
Молоденький паниченько
З бурси утїкає.

„Прийми, каже, мене, Сїче,
Прийми мене, мати;
Буду тобі, моя нене.
Вірно працювати!“

Взяла Сїча пригорнула
Гриця молодого...
Виряжає на Турчина
Козака нового.

Іде козак на Турчина,
Іде, вигравае,
Матїр свою великую,
Сїчу величає.

Яків Щоголїв.

ЧЕРЕВИЧКИ. ❀ ❀ ❀

Як до милого ходила,
Черевички я купила,
Черевички з підківками,
Та й натерпілась я з вами!

Чорнобрива й білолиця
Як прийду, було, до Гриця,
Черевички тілько рипнуть, —
Вже у його й двері скрипнуть.

Він ті двері відчиняє,
А на мене поглядає.
Черевички з підківками,
Та й натерпілась я з вами!

Як іти, було, зберу ся,
Все, немов чогось бою ся;
А моя, тимчасом, мати
Почáла менї казати:

„Доню, доню, в темні нічки
Знапастиш ти черевички!“
Мати правдоньку казала:
Черевички я стоптала.

Вже-ж у їх не стало рипу,
А у Гриця в дверях скрипу;
Що-ж подїяло ся з вами,
Черевички з підківками?

Поки ви були новенькі,
Був до мене й Гриць любенький;
З того-ж часу, як стоптались,
Щось то иньше з Грицем сталось.

Черевички невеличкі,
Ви стоптались в темні нічки,
Та і все стопталось з вами,
Черевички з підківками!

Яків Щоголїв.

В НОЧИ. ❀ ❀ ❀

Листками вітер котить
І кидає в болото;
Стежками попід гаєм
Бездомний сум блукає.

Обходить перелоги,
Рахує панські стоги,
Обходить хлопські ниви
І плаче нещасливий.

Там лан як полонина,
Там стерне як щітина,
Там стирти наче вежі,
А тут лиш межі... межі!...

Там збіже, якби злото
А тут стерня, болото,
І кров і поту ріки —
І так на віки... віки!...

Високо понад гаєм,
Буйний орел лїтає,
Голодний зайчик скаче —
Над полем смуток плаче

Богдан Лепкий.

С О Н. ❀ ❀ ❀ ❀

На панщинї пшеницю жала;
Втомила ся; не спочивать
Пішла в снопи, — пошкандибала
Івана сина годувать!
Воно сповитеє кричало
У холодочку за снопом;
Росповила, нагодувала,
Попестила, — і нїби сном,
Над сином сидя, задрімала.
І снить ся їй: той син Іван —
І уродливий, і багатий,
Не одинокий, а жонатий
На вольнїй, бачить ся, бо й сам
Уже не панський, а на волї,

Та на своїм веселім полї
У-двох собі пшеницю жнуть,
А дїточки обід несуть...
Та й усьміхнула ся небога...
Прокинулась — нема нїчого!
На Йвана глянула; взяла
Його, гарненько сповила,
Та, щоб дожать до ланового,
Ще копу дожинать пішла...
Остатню, може; Бог поможе,
Той сон твій справдить ся...

Тарас Шевченко.

ПОДОРОЖНЇЙ. ❀ ❀ ❀

Глухе, бездушне отупінє
Напало землю. Цьвіти мруть,
Поля байдужно снїгу ждуть,
А хмари висять як каміне.

Насами вітер надбіжить
І сірим туманом повіє.
Село в долині бовванїє
І пяним сном дрімає-спить.

Погасло сьвітло. Зачинились
Бід зимна двері. Вірні пси
В солому з ухами зарились,
Лиш блуд блукає по межи.

Лиш стежкою попід плотами
Йде голод — сїл щорічний гість.
Держить в руках мужицьку
І грізно зиркає очами. [кість

Богдан Лепкий.

ДЕЗЕРТИР. ❀ ❀ ❀

Ой сїв же він при столику,
При сьвітлї думав, —
Писаннячко дрібнесеньке,
А він го читав.

Писаннячко дрібнесеньке,
Листочок як снїг, —
Склонив же він головоньку
К столови на ріг.

„Ой ненечка старенькая
Ми пише в одно,
Що там зима тяженькая,
А їй студено;

Нема, нема її кому
Врубати дрівець,
Бо їй синок, один в дому,
Цїсарський стрілець.“

І схопив ся як поломінь,
Полетів як птах,
А вітер з ним не йде в догінь,
Бо годї му так;

Бо він летить до матоньки
Старої домів,
Дрівець її врубатоньки,
Би хатку нагрів.

Осип Федькович.

РЕКРУТКА. ❀ ❀ ❀

По горах ходила,
Дитятко носила,
Дитятко, ягідку дрібную,
І цьвітки збирала,
І в пучки вязала
І клала му в ручку малую.

„Цить, ах цить, дитятко!
Поверне наш татко;
Поверне, — говорять: мир буде. -
Принесе дитинї,
Колачик в гостинї,
І мамку притисне до груди.“ —

Ходила і ходить;
Нїм день ся розплодить,
Садить в полонину високо,
І бистрі соколи
Спускає на доли
По шляхах рекрутка широко.

І тулить дитину,
Голодну пташину,
Бо тоска, журиця корм спила;
І плаче, ридає,
Себе проклинає,
Що бідну на сьвіт сей родила.

„Цить, ах цить, голубко!
Поверне наш любко,
Принесе колачик дитинї.“

З зараня до ночи
Леліє, і очи
Внуряє по шляхах в долині.

Замріло на пути, —
Вертають рекрути;
Заблисли рекрутки соколи;
Бє в груди серденько,
Палає личенько,
Головка ся крутить в роздоли.

„Дитятко! дитятко!
Вертає наш татко!
Вертає нам сонце до хати!
Обмиймо росою
Личенько сьвіжою,
Щоб сталисьмиліїшідлятати!“

І личка обмила,
І цьвітку задїла,
В головку обоїх русую;
І скоро помчала
На стрічу, і стала
При пути на скалу стрімкую.

І взнесла високо
Дитя, і глубоко
Зітхнула, бо в серцю щось тисне:
„Ах, сину мій, сину!
Споглянь на долину,
І в ручки на тата заплесни!“

Надходять рекрути.
„Гей братя! чи чути
Де друг мій? Чи може він
[з вами?“
„„Жено! Бог з тобою!
Твій друг упав в бою,
Ай там, під Маджента му-
[рами.““

Невіста вздрожала,
Поблїдла, взридала,
Притисла до серця дитину,
І в небо соколи
Вознесла поволи
І верглась з ягідков в глубину.

Микола Устиянович.

VIVERE MEMENTO! ❀ ❀

Весно, що за чудо ти
Твориш в моїй груди!
Чи твій поклик з мертвоти
Й серце к жизні будить?
Вчора тлів мов Лазар я
В горя домовині —
Щож се за нова зоря
Менї блисла нині?
Дивний голос мя кудись
Кличе — тут-то, ген-то:
„Встань, прокинь ся, пробудись!
Vivere memento!

Вітре теплий, брате мій
Чи твоя се мова?
Чи на гірцї сьвітляній
Так шумить діброва?
Травко, чи се може ти
Втїшно так шептала

Що з під криги мертвоти
Знов на сьвітло встала?
Чи се може шемріт твій
Річко, срібна ленто,
Змив мій смуток і застій?
Vivere memento!

Всюди чую новий глас,
Клик житя могучий...
Весно, вітре, люблю вас,
Гори, ріки, тучі!
Люди, люди! я ваш брат,
Я для вас рад жити,
Серця свого кровю рад
Ваше горе змити.
А що кров не зможе змить,
Спалимо огнем то!
Лиш боротись значить жить...
Vivere memento!

Іван Франко.

ЛЮДСЬКІСТЬ. ❀ ❀ ❀

Я вірю в кращий час, але душа болить:
Хотїлосьби тепер, усю славетну добу,
Душею піднестись, зрадїти хоч на мить,
Як не людий знайти, то хоч людську
[подобу,
Героїв час минув, — що-ж, будемо й без
[них!...
Але невже нема ні іскорки чесноти,
Невже крім пишних фраз та поривів
[дрібних
Нїчого вже нема в найвищої істоти?
Ми раді за прогрес, і от зі всїх країн
Ми на вистави йдем з культуриостю
[своєю.
Коли-ж той буде час, що більше, ніж
[машин,
Ми виставим людий з високою душею?
Чи близько ті часи? А вже земля стара;
Вже підтоптались ми на довгій тій дорозї.
Чомуж не бачимо тих правди та добра,
Що так обридли вже в поезиї й у прозї?

Ми розумом міцні, наш розум дав нам
[лад;
Ми й непросьвічених уміем просьвіщати,—
І от, щоб наш прогрес не відступив
[назад,
Повинні ми держать набитії гармати.
О, розум, ось наш Бог! Ми по стількох
[віках
Таки знайшли його й утішили людину,
Та ставши мудрими, ми кинули на шлях
Найкращої душі людської половину.
Немає серця в нас. Колись кохались ми
Хоч без теорії, та щиро, серцем чистим,
Тепер міркуємо над сьвітом і людьми,
І над машинами, й над щастям особистим.
Найкращі порови, горячі почуття
Розсїкли ми ножем холодним міркування
І склали ми собі розмірене життя
Без глибини думок, без сили поривання.
Немає творчости, поезия в багні,
І фільозофію тепер ми осьміяли.
А ґеній — на що він для рою комашні? —
Нам будуть фабрики кувати ідеали.
І сумно за наш час, і шкода тих віків,

Що нїби нам дали великії успіхи,
І хочеть ся скоріш, щоб промінь заяснїв,
Щоб серцеви знайти хоч небагато втїхи.

Володимир Самійленко.

БУДЬМО БЖЕ МУДРІЙШІ! ❀ ❀

Ми вже на сьвітї трібували всього:
Борби за волю і мести з розпуки,
Але нїяке дїло не вело ся,
Бо нам безглуздність все путала руки.
Бо ми, в тих взривах шукаючи цїли,
Все розходились на ріжні дороги;
Їх перебути ми нїяк не вспіли,
Бо в нас все були лиш глиняні ноги.

Як на нас впала пітьма неудачі,
Ми не питали, де сього причини.
Ніг не лїчивши, не могли стояти

О своїх силах анї пів години.
І князї наші і наші гетьмани
На суть народну лиш з верха смотрили:
Латано стелю, пошивано стріху,
Але підлоги аж до споду гнили.

А потім з нами вже інакше було:
Вже з бутєм нашим нїхто не числив ся,
Сказано „амінь“ і на вічну память
Безглуздний Русин в ярмо повалив ся.
На єго волї величезнім гробі
Мужицька пісня за помяник стала,
А шлях, кудою він не вмів ходити,
Чужинців сила вирівнати знала.

По лїтах сеї глухоти нїмої
Дивне злучило-сь, небувале дїло:
В попелах тої народу слїзниці
Промінєм сьвітла житє заяснїло,
Але мізерне, тихе, невиразне
І так непевне народної краски...
І якби тільки в тій цїли воскресло,
Щоб вже від-разу попросило: „ласки!“

А так на ласці будуючи много,
Русь вже прожила віку полонину,
Бо вже і того мала стрібувати,
Чи „ласка“ дасть їй щаслившу годину.
І хоч та любка нїкого не гріє.
Русин так довго впуляв в неї очи,
Як той, що втратив всї бутя надії.

Но вже-ж нарештї розкрив Русин вії,
Побачив правду голу, як колїно:
На ласку „з више“ уповати — рівно
Що в дощ сушити на болотї сїно.
Може поняв він, чого єму треба,
Що в власнім трудї вигляди тривкійші,
Може за оклик народної єправи
Приняв девізу: „будьмо вже мудрійші!“

Володимир Масляк.

СИДЇВ ПУСТИННИК ❀ ❀ ❀ ❀ ❀ ❀ ❀ ❀ БІЛЯ СВОГО СКИТУ.

I.

Сидів пустинник біля свого скиту
Серед лїсів безмірних та безлюдних
І слухав пташок голосів пречудних
І вітру в гилю пісню самовиту.

Аж бач, голубка, его пташка біла,
Що вже два днї не знать де пропадала,
Ту-ж понад ним крильцями стріпотала
І тихо в него на колїнах сїла.

Старий погладить хтїв її рукою —
Тай обімлїв: ті крильця снїжнобілі
Обризькала червона людська кров.

І зойкнув дїд: „Прокляті, зсатанїлі
Часи, коли з осель людських в сей лїс
На крилах голуб людську кров принїс.“

II.

Россіє краю туги та терпіня,
Чиж не такий ти час приходиш нині?
В трівоги й самолюбія пустині
Позабивались старші покоління.

Тремтить вся сила краю як заклята,
А тимчалом на лютий бій за волю
Летять малії дїти голубята,
Кістьми лягають у снїжному полю.

Россіє, краю крайностів жорстоких!
Твій витязь Сьвятогор дріма в печарі,
Козацька воля спить в степах широких,

А дївчина голубка на бульварі
Платком, а не лицарською трубою
Сігнал дає до кроволитя й бою.

Іван Франко.

С Е Л О. ❀ ❀ ❀

Село! і серце одпочине.
Село на нашій Україні —
Неначе писанка. Село
Зеленим гаєм поросло;
Цвитуть сади; біліють хати,
А на горі стоять палати,

Неначе диво; а кругом
Широколистії тополі,
А там і лїс, і лїс, і поле,
І синї гори за Днїпром...
Сам Бог витає над селом!

Село! село! Веселі хати!
Веселі з далека палати —
Бодай ви терном поросли,
Що-б люди й слїду не найшли,
Що-б і не знали, де й шукати

В тому господньому селі,
На нашій славній Україні,
Не знаю, де вони взялись,
Приблуда князь, була й княгиня.
Ще молоді собі були,
Жили самі; були багаті:
Високі на горі палати,
Чималий у яру ставок,
Зелений на горі садок,
І верби, і тополі,
І вітряки на полі,
І долом геть-собі село
Понад водою простяглось.

Колись там весело було:
Бувало лїтом і зимою
Музика тне; вино рікою
Гостий неситих наливає,
А князь аж синїй похожає,
Та сим несьмілим налива',
Та ще й покрикує: „віват!“
Гуляє князь, гуляють гості —
І покотились на помості...

А завтра знову ожива,
І знову пє, і знов гуляє...
І так за днями день минає...
Мужицькі душі аж пищать;
Судовики благають Бога...
Пяниці, знай собі, кричать:
— „І патріот! і брат убогих!
Наш славний князь! віват! віват!“
А патріот, убогих брат,
Дочку й теличку однимає
У мужика...

Тарас Шевченко.

МОЄ СЕРЦЕ НЕ ТУТ. ❀ ❀ ❀

Моє серце не тут, моя дума не тут, —
Вони ген, на Поділю над Збручем;
Дума лине орлом, серце рветь ся [притьмом
На лани, сном повиті могучим.

Доки щастє твоє, рідний краю, є сном,
Моє серце і дума над Збручем!

* * *

Гей Подїлля, лани, плодотворні лани,
Джерело мого смутку і суму!
Йдуть за море по хлїб ваші рідні сини,
Я-ж до вас мою скорбну шлю думу.
Там блукає вона, і шукає тих слїз,
Що по трав розлили ся коверци,
Що зросили стежки всї і кождий покіс,
І труїть тими сльозами серце.

* * *

Моє серце не тут, моя дума не тут —
Вони ген, на Подїллю над Збручем;
Дума лине орлом, серце рветь ся
[притьмом
На лани, сном повиті могучим.
Доки щастя твоє, рідний краю, є сном,
Моє серце і дума над Збручем!

Василь Щурат.

НА ОЗЕРІ. ❀ ❀ ❀

Як пишно тут! Покинув я весло, —
Нехай пливе наш човен за водою...
Мов занялось вогняною стягою
На заході розтопленее скло.

* * *

Анї дихне; Ген-ген туман густий
Вже огорта наміткою діброви;
З чола твого мов хвилї ті шовкові
Розсипалась під промінь золотий...

* * *

Не ворушись! Твій образ у водї,
Мов намальований, хороший, як те небо,
Гойдаєть ся і знажує до себе
У глибінь ту, в безкраїни блїді!

* * *

О, дівчино! Кохаю і люблю!
Спинить себе не маю більше сили, —
Хоч — пригорни — хоч у прозорі хвилі
Я кинусь тут і лихо потоплю.

Михайло Старицький.

ЖУРАВЛІ. ❀ ❀ ❀

По над степи і поле, гори й доли,
По над діброви зжовклим листом вкриті,
По над стернища, зимним вихром биті,
З плачем сумним, мов плач по красшій [доли. —

По над селища бідні непошиті
Хати обдерті і пусті стодоли,
По над люд темний, сумовитий, голий
Ви пливете по мглистому блакиті.

Куди? куди? Чи в красний край зелений,
Залитий сьвітлом, зїлєм умаєний
На нитку мов нанизані мчите ви?

О ждїть! Ось в мглистій і вохкій ярузї
З крилом підтятим брат ваш сохне в тузї!
Возьміть мене в путь, братя! Де ви?
[Де ви?

* * *

Післанцї півночи, в далекім юзї,
В прекраснім краю барв, богацтва, пісні
Перекажіть про сїрі, безутїшні
Мгли, що стоять на нашім видокрузї!

Перекажіть про бідність, сльози вічні,
Про труд безсонний в болю і натузї,
Про чорний хлїб твердий, печений в стузї
Про спів жалібний, мов вітри долїшні.

Перекажіть про те, що вас прогнало
З нещасного хоч рідного вам краю,
Щоб всяке щире серце й там ридало!

Та сли й там бідні схнуть, терплять,
[ридають,
Сли й там земля ссе кров їх, сльози
[й піт
А хлїб дає не їм — мовчіть! мовчіть!

Іван Франко.

ДО ПРАЦЇ. ❀ ❀ ❀

Праця єдина з недолї нас вирве:
Нумо до працї, брати!
Годї лякатись! на дїло сьвятеє
Сьміло ми будемо йти.

Праця єдина нам шлях уторує,
Довгий той шлях і важкий,
Що аж до щастя і долї прямує:
Нумо до працї мерщій!

Праця не згине між людьми даремне;
Сонце засьвітить колись, —
Дякою нас тоді люди згадають:
Нумже до праці берись!

Хоч у недолї й нещастї звікуєм, —
Долю онукам дамо!
Ми на роботу на сьвіт народились,
Ми для борнї живемо.

Сьміливо-ж, братя, до працї ставайте!
Час наступає — ходїм!
Дяка і шана робітникам щирим,
Сором недбалим усїм!

Борис Грінченко.

УЧИ СЯ ДИТИНО!... ❀ ❀ ❀

Учи ся дитино, бо вчити ся треба;
Учи ся голубко, най розум не спить,
Най серце і воля і дух росте в силу
Для житя, для сьвіта треба ся учить.

Учи ся дитино, бо сьвіт сей не батько
Широкий, розлогий мов поле в степу;
Знайти в нїм дорогу той лишень по-
[трафить,
Хто служив науцї, хто вчив ся в житю.

Учи ся дитино, бо доля не мати
Шукати ї треба — сама не прийде;
А той єї має, той єї зазнає
Кому розум сонцем в головцї зійде.

Учи ся дитино, Бог буде з тобою
Ушанують люди, полюбить тя сьвіт;
Учи ся, щоб сїяв добро межи люди —
А вічно жить будеш, не згине твій слїд.

Учи ся дитино, бо вчити ся треба,
Шукай сонця правди, най сонце не спить;
Чого научиш ся, вода не забере,
Не візьме розбійник, огонь не спалить!

Володимир Масляк.

НЕ ПРИЗИВАЙТЕ ВСУЄ БОГА. ❀ ❀

Не призивайте всує Бога,
Не призивайте ви Христа,
Не оскверняйте ви сьвятого
Животворящого хреста!

Христос учив народ любити,
І за народ Христос страждав;
А ви грабуєте осьвіту
І те, що Бог народу дав.

Христос носив вінець терновий,
Сьвятую кров свою пролив,

Своєю смертию сьвятою
Народ з неволї іскупив;

А ви — народ рабом зробили,
Братів за гроші продали,
Народ у тернях водили,
І піт, і кров його пили.

Не Християни ви — Юди!
Цїлуєте ви хрест сьвятий,
А хрест народові на груди
Що дня кладете ви тяжкий.

Ви гірш Юди! Той вдавив ся, —
Ви тими грішми живите,
Що меньший брат для вас тру-
[див ся,
І брату жить не даєте!

Не призивайте-ж всує Бога,
Не призивайте ви Христа,
Не оскверняйте ви сьвятого
Животворящого хреста!

Олександер Коніський.

РІДНА МОВА. ❀ ❀ ❀

Мова рідна, слово рідне
Хто вас забуває,
Той у грудях не серденько,
Но лиш камінь має.

Як ту мову мож забути,
Котрою учила
Нас всїх ненька говорити,
Ненька наша мила!

* * *

Як ту мову мож забути —
Тож звуками тими
Ви до Бога мольби слали
Ще дїтьми малими!

У тій мові ви співали,
При грі розмовляли,

У тій мові вам иинувшість
Нашу відкривали.

* * *

Ой тому плекайте дїти
Рідненькую мову
І учіть ся говорити
Своїм рідним словом!

Мова рідна, слово рідне
Хто вас забуває,
Той у грудях не серденько
Но лиш камінь має.

Сидір Воробкевич.

ДВА ВІНОЧКИ. ❀ ❀ ❀

Попід гаєм зелененьким
Чиста річка тече,
На яворі зелененькім
Соловій щебече.

Сидить дівча над річкою,
Два віночки ввила
І ручкою біленькою
На воду пустила.

Один вінок з барвіночку,
А другий з рутоньки, —
Один вінок козаченька,
Другий — дівчиноньки.

Поплив вінок із барвінку,
Хвиля 'го сїпає,
А остав ся із рутоньки,
Бо берег спиняє...

— „Поїхав мій козаченько
В далеку дорогу,
Мене лишив молоденьку
Самую небогу.

Вернись вінку із барвінку,
Приплинь к береженьку!
Вернись милий з України,
Пристань ко серденьку!

Колиж, вінку із барвінку,
Сплинеш к береженьку?
Коли вернеш з України,
Милий козаченьку?“

Закувала зазуленька
В гаю, в середині
Аж ся стало страшно, сумно
Молодій дівчині: —

— „В Україні на могилі
Зацвила калина:
Там лежить твій козаченько,
Бідна сиротино!

А коли ся води вернуть,
Що за сім літ вплили,
Тоді вернесь з України
Козаченько милий!“

Яків Головацький.

ЩЕ ЩЕБЕЧЕ У САДОЧКУ СОЛОВІЙ.

Ще щебече у садочку соловій
Пісню любую весноньці молодій,
Ще щебече, як від давна щебетав,
Своїм співом весну красную витав.

Та не так тепер в садочку як було;
Вечір в маю, співом все село гуло,
По вулиці дівчатонька, наче рій,
На вишенці висвистує соловій.

Не так нині як бувало! Півсмерком
Не йдуть селом дівчатонька ходірком,
Не виводять співаночок на весь двір
Соловієви на вишенці в супір.

Ось з роботи перемучені спішать,
Руки, ноги, мов відрубані болять, —
Не до жартів їм сердешним та пісень,
Лиш спочити-б, наробивши ся в весь день!

Важко якось соловію щебетать,
Важко весну, хоч як красну зустрічать,
Голосить природи радість на весь мір
Наче людському нещастю на докір.

А ще жаль йому й супірниць, що їх спів
По селу враз з його свистом гомонів.
Що то жде їх?... Слюб з нелюбом, рій
[дітий,
Та в'їдливая свекруха й муж лихий.

Іван Франко.

ВЕСНО, ОХ ДОВГОЖ ❀ ❀ ❀ ❀ ❀ ❀ ❀ ❀ НА ТЕБЕ ЧЕКАТИ!

Весно, ох довго-ж на тебе чекати!
Весно, голубко, чомуж ти не йдеш?
Чом замісць себе до вбогої хати
Голод і холод, руїну і страти
В гості ти шлеш?

Бач, уже май зачинаєсь! О маю,
Чом же мерцем ти приходиш на сьвіт?
Пусто і мертво по полю, по гаю,
Лиш оловянії хмари вкривають
Весь небозвід.

Стогін іде по селищах убогих,
Дїти гуртами на задавку мруть,
Сїна нема й стебелця в оборогах
Гине худібка, по долах розлогих
Води ревуть.

„Згинем“ — люд шепче. „Таж горе не [саме
Звикло ходить. Або пошесть прийде,
Або — не дай Боже, — Польща настане“!..
От як сей рік зустрічають селяни
Весно, тебе.

Іван Франко.

У СНЇ МЕНЇ ЯВИЛИСЬ ДВІ БОГИНІ.

I.

У снї менї явились дві богині...
Лице одної — блиски проминисті...
Безмірним щастєм сяли очи сині
І кучері вили ся золотисті.

Лице другої чорний крив серпанок,
І чорні очи наче перун з тучі
Блищали, коси чорні та блискучі, —
Була немов лїтний, бурливий ранок.

„Не плач, дитя самотне, цить мій сьвітку.“
Сказала перша (що за голос милий!) —
„Ось на тобі мій дар, чудову квітку!“

І соняшник дала мінї розцвилий,
А друга мовчки терн втиснула в руку,
І враз я радість вчув і люту муку.

II.

Іговорила перша: „Я любов,
„Житя людського сонце невечерне.
„Як соняшник за сонцем, так за мнов
„Най раз на все твоє ся серце зверне.

„І сьвіт і люди, всї перед тобов
„Являтись будуть сьвітлим; скверне,
„Погане, зле, лиш з наслуху, немов
„Крізь сито тілько будеш знать. Оберне

„Мій дар до тебе щирих серць богато,
„І від найлїпших, найчеснїйших свого
„Віку — добра й любови зазнаєш много.

„Тож хорони, дитя сей дар мій сьвято!
„Любов людий мов хлїб той до засїка
„Громадь і степенуй в любов до чоло-
[віка.

III.

І говорила друга: „Я ненависть
„Любви сестра й товариш невідступний.
„Ненавиджу я все, що зве лукавість
„І кривда й лад нелюдський так підкупний.

„Ненавиджу я всю тоту неправість,
„Що чоловіка пха на путь не путний,
„Що плодить в душах підлість, брехні, [зависть,
„Крутїж отой могучий, каламутний.

„Не в серцї людским зло! А зла основа
„Се глупота й тота міцна будова,
„Що здвигнена людьми і їх же губить.

„Се зло й тобі прожре до кости тїло,
„Щоб ти зненавидїв його і бивсь з ним [сьміло,
„Хто з злом не боресь, той людий не [любить.

Іван Франко.

Т К А Ч. ❀ ❀ ❀ ❀

Бережно зняв я з верстату основу,
Людям роботу розніс і роздав;
Тож мій спочинок; теперечки знову
Берда направив, нитки наснував
От і роблю я. Застукала ляда;
Бігає човник відсіль і відтіль...
Човник і ляда — ткачеви порада;
Берда і цівки, ви — хліб мій і сіль!
Добре богатому: він, коли схоче,
Знайде початок роботи й кінець;
В хатї-ж у бідного ляда стукоче
Поки до дна догорить каганець.
Вчіть ся, ви, дітки, у мене робити;
Вивчитесь — будете добрі ткачі;
Дасть вам верстат ваш і їсти і пити,
Тілкож робіть ви і в день і в ночи!
Схочете спати, — а лихо приснить ся,
З ліжка зжене вас воно до зорі;

Ляжтеж тихенько та спіть, поки спить ся,
Спіть, мої дїти, в теплї та в добрі!
От і заснули по лавах хлопята;
Крикнув цвіркун, догора каганець;
Трохи притихло, побільшала хата;
Швидко вже буде й роботи кінець.
Швидко, а все-таки стукає ляда,
Бігає човник відсїль і відтіль...
Човник і ляда — ткачеви порада;
Берда і цївки, ви — хлїб його й сіль!

Яків Щоголїв.

ГЕЙ БИКИ! ❀ ❀ ❀

Та гей бики! чогож ви стали?
Чи поле страшно заросло?
Чи лемішя іржа поїла?
Чи затупилось чересло?

Вперед бики! Бадилля зсохло,
Самі валять ся бодяки,
А чересло, леміш новії...
Чогож ви стали? гей бики!

Та гей бики! ломіть бадилля.
Ломіть його, валїть на прах,
Нехай не буде того зїлля
На наших батьківских полях!
А чересло моє із лїва
Леміш із правої руки
Зітнуть і корпінь того зїлля, —
Чогож ви стали? гей бики!

Та гей бики! з'оремо поле,
Посїєм ярее зерно;
А спаде дощик, незабаром
З землї пробудить ся воно.
Пробудить ся і на сьвіт гляне,
І як дївочії вінки
Зазеленїють наші ниви, —
Чогож ви стали? гей бики!

Та гей бики! зерно поспіє,
Обілле золотом поля,

І потече ізнову медом
І молоком сьвята земля;
І всьо мине, що гірко було, —
Настануть давнії роки.
Чогож ви стали, мої дїти?
Пора настала! гей бики!

Степан Руданський.

ХЛЇБОРОБ. ❀ ❀ ❀

Я убогий родився, і в ті днї,
Як вмирать доведеть ся менї,
Тілько горе та стомлені руки
Та ще серце, зотлїлеє з муку,
Я зложу у дубовій трунї,

Не велике я поле з'орав,
Та за плугом нїколи не спав.
Що робив, те робив я до краю
І всю силу, що мав я і маю,
На роботу невпинную клав.

На тім полї каміння було,
Поле все буряном заросло,
Зупиняв ся мій плуг на тім поли,
Та не кидав робить я ніколи,
А гострив свій леміш, чересло.

У годину, в негоду я там:
Без роботи погано рукам!
Нехай дощ і крізь драну свитину
Сїче згорблену працею спину,
А спочинку собі я не дам!

Скілко поту свого я пролив,
Скілько сили я там положив!
Та дарма! Бо поорана нива
Нам давала богатії жнива:
Я недурно невтомно робив.

Такі жнива зазнав я нераз,
А тепер вже минув ся мій час,
Я вже чую: останнєє лїто
Бачу я золоте своє жито,
Бачу, ниви широкії, вас.

Мої дїти зберуть урожай...
Усьому наступає свій край,
Він прийшов і менї: в домовину
Я іду і навіки спочину, —
Мої-ж дїти зберуть урожай!

Мої дїти — дочки і сини, —
Усї в купі забравшись, вони,
Як почнуть до обіду сїдати,
Будуть хлїб, що придбав я, ламати
І згадають мене у трунї.

І за те, що прадюючи зміг
Згодувати і викохать їх,
То про мене їх згадка не згине —
Після мене ще довгі години
Моє дїло не вмре серед їх.

Так, я вбогий родився; та в ті днї,
Як вмирать доведеть ся менї,
То не сором сї стомлені руки
І се серце, зотлїлеє з муки,
Положити в дубовій трунї!...

Борис Грінченко.

ВЕЧІР. ❀ ❀ ❀ ❀

(Переспів)

Буря в хмарі небо криє,
Сипле снїг, як з рукава.
То зьвірюкою завиє,
То застогне, як сова;
Попід стріхою шумить,
То в вікно, мов припізнившись
Подорожнїй торохтить.

* * *

Вся промокла наша хатка;
Тихо в хатї і темно;
Щож на лавцї панї-матка
Зажурилась під вікном?
Чи прислухуєш, як свище
Вітер, виє і шумить?
Чи як дзигою на днищі
Веретено задзичить?

* * *

Випєм, добра панї-матко!
Ну, по одній! Наливай!
Випєм з горя? Деж кухлятко?
За починком не дрімай!
Заспівай, як сина мати
Виганяла до орди,
Як до зіроньки дївчина
Ненцї принесла води.

* * *

Буря в хмарі небо криє,
Сипле снїг, як з рукава,
То зьвірюкою завиє,
То застогне, як сова!
Випєм, добра панї-матко!
Ну по одній! Наливай!
Випєм з горя? Деж кухлятко?
За починком не дрімай!

Л. М. Боровиковскій.

ПОМЕР РЕКРУТ. ❀ ❀ ❀

Помер рекрут в непривітній столиці
Здалека від свого села,
Від матери, убогої вдовиці,
Від любки, що в селї жила.
Помер, не бачивши у час конання
Нї слїзки щалю, нї зітханя.

І вже його везуть на чорнім возї,
В могилу піп його веде,
Музика грає марша по дорозї,
Гурток вояків мовчки йде.
Лише не видко біля домовини
Нї матери, нї любої дївчини...

Помер рекрут і труби грають смутно
Йому байдужому в трунї;
Під віком жалісної гри не чутно,
Бо він лежить у вічнім снї.

Вже дзвонять дзвони на цмінтарній брамі,
Витають гостя, що спочине в ямі.

А там в селї його убога мати
До нього пише лист дрібний:
„Мій сину наймилїйший, що чувати?
Чому не пишеш, чи гнївний?
Кланяєсь Настя Василеви свому...
Чи ти прийдеш на Різдво до дому?“...

Осип Маковей.

ДИТИНА-СИРОТИНА

1.

Як тілько гульк на сьвіт сьвята неділя,
То й стане зараз веселїщий сьвіт,
І вийде сонечко, мов на весїлля,
Червоне й гарне, як та рожа квіт.
Дитина біля церкви смутна тиха:
Хиба одній їй яке лихо?

2.

Старе й мале до церкви знай пильнує,
Бо дзвін давно вже кличе: бов та бов!
Співає дяк, аж все сусїдство чує,
З кадила дим по церкві вже пішов....
Одним-одна на вулиці дитина,
Й старенькая на їй свитина.

3.

Посипали вже з церкви чоловіки,
Хлопята, молодиці і дївки;
Ось по дворах пішли старці, каліки;
Частують ся, кому кого з руки...
Дитину щось ніхто не привітає,
І на пиріг незакликає.

4.

І сонечко вже піднялось, палає...
Пан зачинив вікно, мух вигнав, спить...
Хто лущить соняшник, оріх кусає,
А де хто так під хатою сидить...
Дитина-ж та попід тином блукає:
Чи то й хатиночки не має?

5.

В піску на сонці дітвора гуляє
В біленьких сорочках... прийшло воно...
Нїхто його і словом не займає;
Між ними все собі одним-одно...
Чи мир тому, мов травка зеленїє,
Кому, мов сонце, щастя гріє?

6.

Он, біля церкви, впять, бачу, дитина...
Перехрестила ся, та й дальш бреде, —
Тим шляхом дяк та домовина,
Та піп з кадилом інколи іде...
Прийшдо тай сїло собі на могилу;
А їх богацько зеленїло!

7.

В вечірню дзвони вже людий скликали.
І аж по за селом гуло: бов, бов!
Над гробовищем ластівки лїтали,
Вітрець на його з поля йшов...
Воно к'землї, мов к'рідній, прилягало,
З могилою мов розмовляло...

8.

Й радесенька дитина уставала,
Мов рідних, батька й матіньки, знайшла:
На сонечко вечірне поглядала,
Мов рідная там хатонька була...
А слізоньки яснесенькі, як скло,
Кап, кап, з очиць... і в церкву йшло.

Амвросій Метлинський.

Я ВАМ НЕ ЗАВИДУЮ. ❀ ❀ ❀

Я вам не завидую, духом бідні,
Що ви живете тихо без мети,
Що ви, хоч на землї з людий послїдні,
Будете перші по своїй смерти.

Менї не жаль, що щастя ви негідні,
Котре в марницях вмієте найти,
Що ви хотя безумним скотам рідні,
Так бережете пітьми дурноти.

Та жаль менї тих мучеників гадки,
Що ради вас за сьвітлом правди йдуть,
своє житє на жертвенник кладуть,

Щоб мали ви і щастє і достатки;
Самі-ж, як метеори, в тьму падуть,
Непевні, чи згадають їх нащадки,

Осип Маковей.

ПРЕЧИСТА ДЇВО ❀ ❀ ❀ ❀ ❀ ❀ ❀ ❀ РАДУЙ СЯ МАРІЄ!

Пречиста Дїво радуй ся Маріє!
У сине море сонце ясне тоне
І своє сьвітло нїби кров червоне
По всїй країнї доокола сїє, —
А там зазульку в гаю десь чувати,
А там звіночок став селом кувати,
Там в борі вітер листьом шелевіє:
Пречиста Дїво радуй ся Маріє...

Пречиста Дїво радуй ся Маріє!
Он молод жовняр ляг си на муравї,
Личко студене, шати му кроваві,
Розстрілен нинї. Бо самий не вміє, —
Камратя яму темну му вкопали,
І на спочинок бідного в ню склали,
Уже не скаже, як звінок запіє:
Пречиста Дїво радуй ся Маріє...

Пречиста Дїво радуй ся Маріє!
Під плотом сїла одовиця-мати,
До себе тулить бідне сиротяти,
І плаче ревне, серденько їй мліє, —
Ба вже не плаче, вже і не голосить,
Склонила голов, більше не підносить,
Зорницї плачуть, а звінок нїміє:
Пречиста Дїво радуй ся Маріє...

Пречиста Дїво радуй ся Маріє!
Там онде блудить сплакана дитина,
Без тата, мами, бідна сиротина,
Нїчо не їло, душечка му мліє, —

І хоче в хату бідня навернути,
Ґосподар псами тровить його, чути:
Верескло, впало, кров ся з ніжки лиє,
Пречиста Дїво радуй ся Маріє...

Пречиста Дїво ридуй ся Маріє!
Бо я не можу, вшак я маю душу,
І чути мушу, і дивитись мушу,
Що тут на сьвітї, ах, тутки ся дїє, —
Да як до гробу зложуть моє тїло,
Де темно, тїсно, студено, зотлїло,
Де нич не плаче, де усе нїміє:
Пречиста Дїво радуй ся Маріє!

Осип Федькович.

MORITURI SALUTANT. ❀ ❀ ❀

Умираєм... Упадаєм у крівавім бою, —
Вже й прощаємось з родиною сьвятою.
Вже, здаєть ся, довго, добре ми нажились
Та зі зморою пекольною набились.

Нас гудили всякі людські кровопійці
І кричали: Се звірі, погані вбійці!
Не любили нас нікчеми і злодухи,
Лаяли брати нас — бідні слабодухи...
За які провини? За любов до брата,
За ненависть до убійника і ката...

Око в нас померкло, — ясно не погляне
І погорди громом у надлюк не гряне, —
Руки наші в трудах потеряли силу,
Бо кайданів те бремя їх гнітило —
Голова паде ось — не здіймесь горою
Міритись з тиранів силою гидкою;
Тїло наше знидїло в тяжкій неволї,
Серце наше покрушили люті болї, — —
Умираєм, — та душа не завмирає,
Пісню тиху так — із серця все сьпіває:

Віримо, що вскорї встане красна доля, —
Ясне сонце розжене темноту з поля, —
Вже не довго в крови злим катам купатись,
Вже не довго кровію братам вмиватись, —

Вже не довго панувать на сьвітї, —
Й неповинним не віки уже терпіти —
І могутних панованнє покінчить ся —
І в незрячих мозках день вже прояснить
[ся; —
Не назвуть борця за правду: „вбійник,
[злодїй!“ —
Не назвесь дерун поганий: „брат-
[добродїй!“...

Умираєм... В пісню голосну — сердечну,
В пісню все грімку і безконечну,
Най зіллювь ся передсмертні стони;
Ми-ж бо бачимо, що сила — мілїони
Йдуть кінчати дїло розпочате нами:
Та ідїть, — щаслившими ідїть стежками
Чим колись-то ми... Серця в гору і руки,
Не лякайтесь нї каторг, нї болю-муки...
Йдїть!... На поле за сьвяте, за людске
[право —
Ми — в гріб, ви — в бій по нове житє
[і славу!...

Сильвестер Яричевский.

ЗВЕЛА МЕНЕ... ❀ ❀ ❀

Звела мене не біда; —
Звела мене,
Моя нене,
Звела мене не біда, —
А дівчина молода;
А дівчина
Як калина,
А дівчина молода!

Брівоньками звялила,
Брівоньками,
Хмароньками,
Брівоньками звялила;
Оченьками спалила!
Оченьками,
Зіроньками
Оченьками спалила!

Губоньками зраїла,
Губоньками,
Сливоньками,
Губоньками зраїла,
Личеньками струїла,
Личеньками,
Чароньками.
Личеньками струїла.

Ой дівчино не вяли,
Ой дівчино,
Ти рибчино,
Ой дівчино, не вяли,
Мого серця не пали;
Мого серця,
Край реберця,
Мого серця не пали!

Коли любиш, не жартуй!
Коли любиш,
Та не губиш,
Коли любиш, — не жартуй;
Як не любиш, — розчаруй,

Як не любиш,
Тільки губиш,
Як не любиш, — розчаруй!

Степан Руданьский.

ДО ВОРОЖКИ. ❀ ❀ ❀

Ой лишенько, бабусенько,
Серденько болить!
Навчіть мене, голубонько,
Що йому робить?
Куди гляну, серце вяне:
Красний божий сьвіт,
Бринять всюди паняночки,
Як королїв цьвіт.
Піймав би я любесеньку, —
Нема гроший-побрязкачів,
І вдачі кат-ма.
Поворожіть, бабусенько,

Дайте грошенят,
Куплю собі поле й хату,
Коний-соколят,
Приберу ся в оксамити
На диво панам,
Стукну, брязну підківками,
Словами додам.
Буде в мене принадонька,
Пташки налетять,
Клювати муть принадоньку,
Мене звеселять.
А то лишко, бабусенько —
Принади нема,
Нема гроший-побрязкачів
І вдачі кат-ма.

Леонїд Глїбив.

НЕ ТАКА Я, ЯК СВОЯЧКА. ❀ ❀ ❀

Не така я, як своячка,
Що синам про Русь толкує,
Що сїм'ї немов завіта,
Хати, мов лиця, пильнує.
В мене всьо іде инакше,
Бо инакша установа;
Бо своячка — понадя лищ,
А я — панї дзєканова.

Не така я, як своячка,
Що то з хлопом тільки чемно,
А з бабами полїтично;
Я инакша — то даремно!
Нинї хлопа бучком вибю,
Завтра бабу, і — готова.
Нехай знають, що хлоп простий —
То не панї дзєканова.

Не така я, як своячка,
Що то дїтям каже: „вчи ся!“ —
Я дїтий своїх учйла:
„Коли тра — то підлести ся!“
Нинї труд — дурне вже дїло,
Така в сьвітї установа,
Про се однак знати може
Лишень панї дзєканова.

Не така я, як своячка,
Що не знає, як прибратись
На хрестини, чи на празник, —
Я не вмію удавати.
В мене сукня ліктїв з десять,
І конечно все шовкова,
А перстенї, а кокарди —
Бо я панї дзєканова.

Не така я, як своячка,
Що жиє лиш з попадями, —
Я инакша вже від роду,
Бо жию лишень з панами:

Пан лїсничий, пан економ,
Жид посесор, рахмістшова —
Я лиш з тими жити знаю,
Бо я пані дзєканова.

Не така я, як своячка,
Що для мужа респект має,
І прилюдно так танцює
Враз з дїтьми, як муж заграє, —
В мене муж — то мебель в хатї,
Де поставлю — анї слова!
Він у хатї лиш — сотрудник,
А я пані дзєканова!

Ґазет рускйх не читав він,
Як за ним я, анї разу;
На Кальварю рік в рік їздить,
Голосує, як я кажу.
За те любить го комісар,
Пан маршалок, маршалкова, —
За те він в повітї — дзєкан,
А я — пані дзєканова.

Володимир Масляк.

СПІВОМОВКИ.

ЧИ ГОЛОСНА ЦЕРКВА? ❀ ❀ ❀

Став у церкві батько з сином
Церкву вже кінчали;
Засклепили, побілили,
Олтар прибивали.

„Слава Богу“, — батько каже, —
„Спромогли ся люди;
Лиш то не знать, як то вона:
Чи голосна буде?

Постій хиба, каже, сину,
Перед образами,
А я піду, та для проби
Свисну зе вратами.“

Пішов, свиснув разів кілька,
Назад повертає.
„А що, сину, голосная?“ —
Хлопчину питає.

— Голосная! — хлопець каже, —
Так і бе луною.
„А ну-ж“, каже, „піди свисни,
А я тут постою“.

Осе але, — хлопець каже, —
Мали що казати!
А чиж то я який дурень,
Щоб в церкві свистати?!...

II.

ХОДИТЬ ПІП. ❀ ❀ ❀

Ходить піп коло крамниці
Тай чогось шукає;
Аж до нього такий хитрий
Жидок підбігає.

„Будьте добрі, добродію!
Трошки зачекайте:
Змолитвуйте менї ножик,
Йменння йому дайте!“

А піп, довго не думавши,
Казав ножик дати,
Зломав його та і каже:
„Куцим будеш звати!...“

III.

В СТРАШНЮ, СУДНУЮ НЕДІЛЮ.

В страшню — судную неділю
Ксьондз казання говорпв;
Став за Божий суд казати,
Та й на гріх пересолив.

Слухав, слухав бідний мазур,
Далі тяженько зітхнув,
Подивив ся на „Єзуса“
Й головою похитнув.

„Коли так, — промовив, — „Єзу“,
Ти судити нас будеш,
То будь певний — серед раю
Сам, як палець, заживеш!...“

IV.

НІ ЗЛЕ, НІ ДОБРЕ. ❀ ❀ ❀

„Здоров, брате!“ — А здоров! —
„Щож ти так змінив ся?“
— А не диво, брате мій, —
Бо я оженив ся! —
„Слава Богу!“ — каже той.
— Ні, не слава Богу:
Моя жінка і бридка
І криьа на ногу. —
„То зле, брате!“ каже той
— Ба ні, не зле брате!
Бо за нею я як чорт
Зробив ся богатий;
Славну хату збудував,
Ходив у дорогу!...
„Слава Богу!“ каже той,
— Ні, не слава Богу!
Воли згинули в Криму,
До дому вернув ся, —

Аж і хата у вогні!
І хати позбув ся.....
„То зле, брале!“ — Ні, не зле! —
Як хата горіла,
То і жінка там моя
В огні околїла.

V.

ЧУМАК З МАЗНИЦЕЮ. ❀ ❀ ❀

Чи в Києві, чи в Полтаві,
Чи в самій столиці
З мазницею мужик ходить
Помежи крамниці.

А в крамниці — куди глянь:
Сріблом, злотом сяє;
А йому то і байдуже, —
Він дьогтю питає.

В найбогатшій крамниці
Два купці сидїло;
І туди мужик заходить
З мазницею сьміло.

„Добридень вам, — добрі люди!“
Та й почав питати:
„Чи нема у вас принаймі
Де дьогтю продати?“

— „Нї ту! нї ту! — купці кажуть.
Тай шельми сьміють ся,
„Здїсь не дьоготь, только дурні
Одні продають ся.“

„Щож, нївроку“, — чумак каже, —
„Добре торгувалось,
Що йно два вас таких гарних
На продаж зісталось.“

Степан Руданський.

ДІВОЦЬКА ПРАВДА. ❀ ❀ ❀

Сонце вставало; скрізь на небі чисто;
Де-не-де хмарка гуляла поволі;
Тихо в діброві, тілько ледве листом
Щось розмовляла висока тополя.

Слухай, козаче!“ говорить дівчина:
„Як одно сонце у неба сьвятого,
Так ти, мій любий, вірная дружино,
Один у мене, і нема другого!“

Сонце сїдало; скрізь на небі чисто;
Місяць з-за гаю випливав по волї;
Тихо в діброві, тілько ледве листом
Щось розмовляла висока тополя.

А вже другому казала дівчина:
„Як один місяць у неба сьвятого,
Так ти, козаче, вірная дружино,
Один у мене, і нема другого“...

Олекса Чужбиньский.

ПЯНИЦЯ. ❀ ❀ ❀

Не кидай мене,
Моя чарочко!
Не жени мене,
Ти шинкарочко!
Не жени мене,
Дай упити ся,
В тебе, бридкую,
Улюбити ся!

Не без жінки я,
Не без хати я, —
Все у мене є,
Раз проклятая!
Хлїба до-сита,
Пара воликів,
Синів четверо,
Як соколиків.

Моя хатонька —
Срібна чарочка,
Моя жіночка —
Мила пташечка;
Та тяжкі мої
Болї більнії,
Бо не маю я
Волї вільної.

Запряжу воли, —
Потом мию ся;
Розпряжу воли, —
На бік хилю ся;
Повалюсь на бік,
Не здрімаю ся,
Знов на панщину
Підіймаю ся!...

Відроблю чуже, —
„Жінко — душечко!
Приголуб мене,
Щебетушечко!“

А вона у плач,
Розголосить ся,
На своє жене,
Бо й те просить ся!

І змордуєш ся,
Закропляєш ся,
А вона у плач:
„Запиваєш ся!“
Ой, я пю тепер,
Моя любая, —
Не кидай мене,
Чарко грубая!

Не кидай мене,
Моя чарочко,
Не жени мене,
Ти шинкарочко!
Не жени мене,
Дай упити ся,
В тебе, бридкую,
Улюбити ся!

Степан Руданський.

ЯЧМІНЬ. ❀ ❀ ❀

Син:

Скажи менї, будь ласкав тату,
Чого ячмінь наш так поріс,
Що колосків прямих я бачу тут багато,
А де-які зовсїм схилили ся у низ,
Мов ми, неграмотні, перед великим паном,
Мов перед судовим на стійцї козаки?

Батько:

Оті прямії колоски
Зовсїм пустісїнькі, ростуть на ниві даром;
Котрі-ж поклякнули — то Божа благодать:
Їх зерно гне, вони нас мусять годувать.

Син:

Тогож то голову до неба зволить драть
Наш писар волосний, Описько Харчовитий!
Аж він, бачу...

Батько:

Мовчи! почують, будеш битий!

Евген Гребінка.

ВЕДМЕЖИЙ СУД. ❀ ❀ ❀

Лисичка подала у суд таку бумагу:
Що бачила вона, як попелястий віл
На панській винници пив, як мошенник
Їв сїно і овес і сіль. [брагу,
Суддею був ведмідь, вовки були підсудки.
Давай вони його по свойому судить
Трохи не цїлі сутки.
„Як можна гріх такий зробить!
Воно-б зовсїм було не диво,
Колиб він їв собі мясиво!“
Ведмідь сердито став ревіть.
— „А то він сїно їв!“ вовки завили.
Віл щось почав був говорить,
Да суддї річ його з починку перебили,
Бо він товстенький був — і так опредїлили
І приказали записать:
„Понеже віл признав ся попелястий,
Що він їв сїно, сіль, овес і всякі сласти,

Так за такі гріхи його четвертувать,
І мясо розібрать суддям на рівні части,
Лисичці-ж — ратиці отдать.“

Евгений Гребінка.

ЦИГАНЬСКА ОБОРОНА. ❀ ❀ ❀

— Лови! тримай!... Ось тут він, тут!
Мерщій, бо втїкне харцизяка!...
Ого! пігнав ся вражий трут!
Втїкла гаспидская собака!...

Оттак за циганом старим
Кричали люди по селови
І мчали ся що сил за ним,
Бо напсував же їм всїм крови.

Як тільки у селу постав, —
Настали крадїжи без міри,
Нїхто не знав і не вгадав,
Хто робить у достатках дїри.

Аж ось тепер його знайшли,
Як ґаздував в чужій коморі,
Мішків муки вже виніс три
Тай два хлїби учіпив спорі; —

Тому-ж пігнали так у слїд, —
Но циган мав не даром ноги,
Побіг на став, аж впав на лїд
І тут дігнали го небоги.

Зловили. До села ведуть.
Біжать старі, біжить дїтвора;
У двірника судить будуть,
Буде прочуханка там спора.

Принесли товсті нагаї,
Примкнули добре двері в хатї:
— Оце-ж за вчиночки свої
Візьмеш даруночки богаті! —

Сказав двірник, міжтим гайдук
Один і другий вже готові,
А циган — (бач, не взяв кадук!)
— Позвольте, каже, хоть дві слові,

Високочеснії пани,
Нїм почастуєте киями:
Та-ж ми всї божії сини,
Най буде мудрість межи нами!

Утихли всї, цїкаво ждуть.
— Ну, най говорить ласий псиско!
Сказав двірник, а циган — круть
Сюди — туди, вклонив ся низько —

І так промовив: Тому рік
З'явивсь я в вашій тут оселї — —
Аж серце жаль менї припік,
Коли узрів я невеселі

Хати, обори і сади.
Недбалість панувала тута
Й лїнивство, — острі вороги;
Порядного не бачив прута

У плотї, нї воріт нїгде,
Стояла хата без колодки!
А пес хатний чи був ту де?
Вам лиш було до чарки водки!

Сокири гнили, рискали,
Бодяк колючий розростав ся.
Валялись по земли палї
А стіг за стогом розсипав ся...

Аж серцю лячно сталó — страх,
Що так марнуєсь людска праця!
На вид такий скажіть же — ах —
Серця людий не запялять ся?

Так, запалять ся тим огнем,
Що ближнїх кличе ратувати!...
Я розгорівсь таким огнем!...
Дивіть: в селї хати — палати!

Сади — зелені в лїтний час,
Набитї вже добром обори —
Вже богачем став кождий з вас,
У скринї гроші, а комори

Пашать достатками, аж га!
А пси у вас які, у біса,
Підбріхують у ланцюха, —
Ну, порівнай хоть вовка з лїса!

А видите! а хто се втяв?
Хто, хто такі уміє штуки?
Й за се-ж менї чи хто що дав,
Стиснув хоть добродійні руки?

А я-ж те щастє вам принїс,
Не жаден пан-отець, учитель,
Нї жаден ангел анї біс —
І жаден люди просьвітитель!

Я крав?... Се лиш средство було,
Котре змогло вести до цїли
І тим сьвятїйшеє воно,
Що через нього ви — змудріли!

Я не вважав, що лютий грім
Колись прошибне душу й груди,
У запалї кріпкім — сьвятім
Я жертвував для вас всї труди...

Не легка й штука є моя!
Украсти курку з бантів тихо,
Або „посвиснуть“ пацюка,
Щоб не пищав тобі на лихо!

Не легке моє ремесло!
Ой, завдане моє тяжкеє!
А всьому ціль — ваше добро...
А ви карати ще за теє

Бажаєте, — сліпі, сліпі!
Ох, ви умом сліпі, небоги, —
Загинете у тій пітьмі,
Як та змия серед дороги

Роздоптана! О, ви мені
Повинні ноги цілувати —
По віки вічнії собі
У проводирі обібрати!...

Скінчив. Народ упав гуртом
До ніг добродія срарого,
Окликнув його двірником
І злодію корився літ много...

* * *

О руска земле! З твоїх хат
Крадуть добро лихі цигани —
І все горює бідний брат,
Панує все племя погане!

Прийшли до твоїх загород,
Чванять ся, що вони для люду
Добродіями з рода в род,
Хулять апостолів без блуду...

Но ти поглянь на карту дій —
Пізнай, що ті нужденні хроби —
І піднеси меч пімсти свій —
І з ними проч! — то дїти злоби!

З Іскаріотами не нам
Єднать ся, з ними нема справи,
Бо наша ціль єдина там,
Де сонце правди, волї, слави!...

Сильв. Яричевський.

ЯКОСЬ ТО БУДЕ! ❀ ❀ ❀

З голоду і нужди вмирає мужик,
Крадіж, рабунки, весь край — один крик.
Мати вбиває голодну дитину,
Батько кидає кохану родину,
В Россію, Молдавію тягнуть плачучії
На заробітки отарами люди...
Радьте, розумні! Ратуйте, маючії!
— Якось то буде! Якось то буде!

Поле мужицьке в жидівські йде руки,
Школи мужицькі не сіють науки,
Але незгоду й ненависть народну;
Слово правдиве і думку народну
Тровлять ґазети, хорти мов летючії,
Право, сумлінє потоптані всюди...
Радьте, розумні! Ратуйте, могучії!
— Якось то буде! Якось то буде!

Іван Франко.

ПОСЛУХАЙ, НО СИНУ, ❀ ❀ ❀ ❀ ❀ ❀ ЩО ПРЕМУДРІСТЬ КАЖЕ.

Послухай, сину, що премудрість каже;
Коли два стільці маєш до вибору:
Тут користь власну, тут святу лояльність,
То на обох старай ся разом сісти.
І будь неначе те теля покірпе,
Що ссе дві мамі за свою покору.
Та ще мудрійшим можеш показатись,
Коли столець льояльности поставиш,
На користи столець, і аж на верха
Сам сядеш, висший понад тих нездарів,
Що на самих худих лояльних стільцях
Сидять, худі мов сім коров з Єгипту.
Амінь, амінь, кажу тобі, мій сину,
Що не худі товстих зїдять корови
Але товсті худих зїдять з кістками
І не поздохнуть, тілько потовстїють.

Іван Франко.

ХЛІБОРОБ. ❀ ❀ ❀

Гей хто на сьвітї кращу долю має,
Як той, що плугом сьвяту землю оре?
Сьвятую землю в банку заставляє,
В довги впадає як в бездонне море,
І поти бє ся, аж остатня рация
На него спаде — ґрунту лїцитация,
І поки в найми не пошкандибає —
Гей, хто на сьвітї кращу долю має?

Гей. хто на свїтї кращу долю має,
Як той, що вірно цїсареви служить,
В касарни нишком рід свій споминає,
Зітхає нишком і клине і тужить,
Махає „ґвером“, в „ґлїдї“ машерує,
На вартї мерзне, в „шпанґах“ креперує.
В „ібунках“ пріє, „комісняк“ снїдає —
Гей, хто на сьвітї кращу долю має?

Гей, хто на сьвітї кращу долю маєˊ,
Як той, хто щирим патріотом зве ся.
Податки точно рік за рік складаєˊ,
Шануєˊ власть, перед жандармом гне ся,
Цїлуєсь з возьним, і хоч дуже бідний,
Як треба дати, дасть і гріш послїдний,
А на що, за що дав — і не питаєˊ —
Гей, хто на сьвітї кращу долю маєˊ?

Гей, хто на сьвітї кращу долю маєˊ,
Як той, що все лиш ту науку чуєˊ,
Що тілько бідних Господь Бог караєˊ,
Що ласка божа тілько в богача єˊ,
Що чорт усюди чоловіка кусить,
А бідний все в покусї впасти мусить,
Що хлоп лїнюх, пяниця і свиня єˊ —
Гей, хто на сьвітї кращу долю маєˊ?

Іван Франко.

В ШИНКУ. ❀ ❀ ❀

Сидїв в шинку і пив горівку,
Бо коло серця щось пекло.
Згадав про дїти, хору жінку,
Згадав про щастє, що втекло...
Згадав, як був ґосподар він,
Як шанували 'го сусїди,
Всяк віддавав єму поклін
І слово добреє завсїди.
А далї... далї не хотїв
І згадувать!... Настало лихо!
Чому мовчати він не вмів,
Коли казали бути тихо?
Коли громаду кривдив пан,
Чому він мусїв впоминатись,
Хоч не єго з'орали лан,
З панами права добиватись?
І не добивсь з панами права,
Ще й сам від них бїди назнавсь;

Громадськая пропала справа,
Він сам до крихти зруйнувавсь:
Худоба, хата, поле й сад,
Пішли за кошти судовії
В широкій сьвіт неначе в ад
Єго з сїмєю без надії,
Без хлїба пхнули. Жінка мре
Із голоду на переднівку,
У наймах дїти. — Тато де?
Сидить в шинку і пє горівку.

Іван Франко.

ГАЛАГАН. ❀ ❀ ❀

„Мамо, мамо! кличе Йвян
Хлопчик може шести лїт —
Подивіть ся, подивіть,
Маю дзїньо, галаган!“

— Деж ти, синку, теє взяв?
Чом ти, синку так дрижиш?
Боже, босий десь бував,
Босий по снїгу біжиш!“

То мінї паничик дав...
Я з ним бігав по снїгах;
Я босоніж а він мав
Черевички на ногах.

„Як мя зловиш, дзїньо дам! —
Так він мовив тай побіг.
Я... дігнав його... ма... мам...“
„Синку, синку, що тобі?“

Зсинїв наче боз Іван,
Зцїпив зуби, одубів,
З ручки випав галаган —
Впав на землю тай зомлїв.

А за тиждень в неділю
Плаче мати — пропало!
Пройшла коса по зїлю,
Бідне зїлє зівяло.

В трунї тихо спить Іван,
Не бажає більше нич:
В ручці має галаган,
Той, що дав йому панич.

Іван Франко.

БУВ У НАС МУЖИК КОЛИСЬ. ❀ ❀

Був у нас мужик колись,
Що їв хлїб і сало,
Днесь такі перевелись
Хлїба всїм не стало.

Був і піп у нас колись
Працював як люди,
Днесь такі перевелись,
І вже їх не буде,

Був співак у нас колись,
Що співав „Буй-Тура“,
Нині в него подивись,
Банко — агентура.

Твердоруский був колись
З чорним піднебінєм,
Нині смирним став, дивись,
Ляцким сотворінєм.

Народовець, прогрессіст,
З кутасом мав шапку,
Нині смирний канцеліст
Лиже старшим лабку,

Вольнодумець, що робив
Богу все обєкції
Нині смирно йде, ади,
В Юр на реколєкції.

Боже, що за дивний сьвіт.
Що за переверти!
Чи сьміятись, чи жаліть
Чи просити смерти?

Іван Франко.

ПІСНЯ ПРО АКЦИЗНИКА. ❀ ❀

Ішов дїдько через місто свищучи,
Нїс у пекло акцизника скачучи.
Кричать баби: „Бери дїдьку, що твоє!
Най там в пеклї грішним жару піддає!
Дїдько шмигнув, дїдько шмигнув
І акцизника понїс!
Аж підскочив, аж підплигнув
Із акцизником пан біс!

Вари тепер пиво й брагу, що хто хоч!
Співай, гуляй хоч і хату перескоч!
Та дякуймо пана біса на ввесь сьвіт,
Що взяв собі акцизника на обід.
Дїдько шмигнув і т. д.

Вихилясом, викрутасом скаче люд,
По халупах, по стодолах танцї йдуть;

Як сьвіт сьвітом ще весь край так не гуляв,
Як тодї, як біс акцизника забрав.
Дїдько шмигнув і т. д.
Із Роберта Бориса перекл. Іван Франко.

НА СУДЇ. ❀ ❀ ❀ ❀

Судїть мене, суддї мої,
Без милости фалшивої!
Не надїйтесь, що верну я
З дороги „нечистивої“,
Не надїйтесь, що голову
Перед вами смирно схилю я,
Що в добрість вашу вірити
Буду одну хоч хвилю я.

Судїть мене без боязни, —
Таж сильні ви, то знаєте!
Судїть без встиду, таж ви встид
На привязи тримаєте;

Судїть, як каже право вам
Судїть остріїше, тяжше ще
Таж ви і право, то одно
В однїй машинї колїсце.

Одно лишень, прошу я вас,
Скажіть виразно й сьміло ви;
Яка вина моя і тих
Що враз зо мною йдуть і йшли?
Скажіть виразно; Люди ті,
Се зрадники! Вони хотять
Перетворить, перевернуть,
Звалити наш суспільниї лад!

Тай ще скажіть за що хотять
Перетворити лад цїлий?
За те, що паном в нїм богач
А гнесь слугою люд нїмий,
За те, що чесна праця в нїм
Придавлена, понижена,
Хоч весь той ваш суспільниї лад
Піддержує й живить вона.

За те, що дармоїдство тут
З робучих рук ссе кров і піт;
За те, що тут з катедр, амбон
Ллєь темнота, не ясний сьвіт,
За те, що ллєсь мілїонів кров
Про прихоти панів, царів;
За те, що люди людям тут
Кати, боги, раби гірш псів.

А ще скажіте, як сей лад
Перевернути хочем ми?
Не збурєю, не силою
Огню, зелїза і війни,
А правдою і працею
Й наукою. А як війна
Кровава понадобить ся,
Не наша буде в тім вина.

Та ще скажіть що ви й самі
Не відмавляєте нам то,
Що правду ми говоримо,
Що прямо, чесно ми йдемо

За правдою. Все те скажіть,
Судді мої по щирости,
Тоді в імя сего ладу
Судіть мене без милости.

Іван Франко.

ВЖЕ ЧАС! ❀ ❀ ❀ ❀

Гей чи знала ти громадо того Гриця і [Микиту,
Що ішли до коршми радо і тягнуки ока- [виту?
І так довго тую брагу жльопали вони [без тями,
Аж свою родину нагу в сьвіт пустили лиш [з торбами.
Гей скажім собі раз люде: піяків у нас [не буде!
Та чи знала ти громадо того Проця і Івана,
Що тебе так тяжко зрадив і свій голос [дав на пана?

Він за гроші, або страву, за патик і пасовиска
Продавав народню славу для кишені і
[для писка. —
Гей скажім собі раз люде: хрунів більше
[в нас не буде!
Гей чи знала ти громадо, гей чи знала,
[чи видала
Патріота від паради? Таж то твоя честь
[і слава!
Чи то з'їзд який, чи віче, комітет народні
[збори,
Голосні говорить річи, ворогів но спині
[поре...
Гей зробіть панове ласку; з патріота
[скиньте маску!
Гляньте-но до него в хату, і скажіть, яка
[там мова,
Почисліть сю передплату, що єї він шле
[до Львова,
Подивіть ся як він пише до староства
[і до суду,
І яким він духом дише, де іде о користь
[з люду —
А потому патріота з пантеону до болота!!!
Гей чи чули ви чи знали, тих тихоньких
[але ревних,

Що то слави не бажали, ані доходів
[неґевних;
Лиш спокійно і у мирі грошики в карман
[складали,
Так плекали тії „ширі свої рідні ідеали“ —
Гей скажім собі раз люде, що облуди в
[нас не буде!!!
Або тії патріоти, ті годовані, маститі,
Що на самий вид голоти кличуть мов
[несамовиті,
„Таж то бунт протизаконний, то робота
[радикальна,
Щоби хлоп був мудрий, вольний, то річ
[з ґрунту неморальна“!
Гей скажіть їм, добрі люди: скотина ацю
[до буди!
Гей чи знала ти громадо тих московских
[посїпаків,
Тих платних аґентів зради, тих народних
[розбишаків,
Що борбу ведуть зявзяту, шоб свій рід-
[нїй нарід вбити
І за ту роботу кляту хочуть що? щоб
[їх любити!
Гей скажім раз добрі люде: з ними злуки
[нам не буде!!

А тепер прошу Вас братя, понехайте [довгі думи,
А возьміть раз на завзяття — на сьміте [шкода перфуми!
Лиш рискаль, мітла лопата, лиш кріпкі, [робучі руки,
Праця мудра і завзята вирве нас з біди,]розпуки. —
Довше нам не можна ждати, тож горнїм [болото з хати!

Комар.

ПЕКЛО. ❀ ❀ ❀

....Еней убрав ся в пекло,
Прийшов зовсїм на иньший сьвіт;
Там все поблїдло і поблекло,
Нема нї місяця, нї зьвізд...
Там тілько тумани великі,
Там чутно жалібнїї крики,

Там мука грішним не мала.
Еней з Сивіллою глядїли,
Якії муки тут терпіли,
Якая кара всїм була...

Смола там в пеклї клекотїла
І гріла ся все в казанах
Живиця, сїрка, — нефть кипіла, —
Палав огонь великий. страх!
В смолї сїй грішники сидїли
І на огнї пеклись, горіли,
Хто як за віщо заслужив...
Пером не можна написати,
Не можна і в казках сказати,
Яких було багацько див!

Панів за те там мордували
І жарили зі всїх боків,
Що людям льготи не давали
І ставили їх за скотів;
За те вони дрова возили,
В болотах очерет косили,

Носили в пекло на підпал,
Чорти за ними приглядали,
Залїзним пруттям підганяли,
Коли який з них приставав...

Всїм старшинам тут без розбору,
Панам, підпанкам і слугам,
Давали в пеклї добру хльору, —
Всїм по заслузї, як котам.
Тут всякії були цехмістри
І ратмани і бургомістри,
Судді, підсудки, писарі,
Які по правдї не судили
Та тільки грошики лупили
І одбирали хабарі.

І всї розумні фільозопи,
Що в сьвітї вчились мудрувать;
Черцї, попи і протопопи,
Мирян щоб знали научать,
Щоб не ганялись за гривнями,
Щоб не возились з попадями,

Та знали церкву щоб одну;
Ксьондзи до баб щоб не іржали,
А мудрі зьвізд щоб не знимали —
Були в огні на самім дну.

Жінок своїх що не держали
В руках, а волю їм дали,
По весіллях їх одпускали,
Щоб часто в принадках були
І до півночи там гуляли,
І в гречку деколи скакали, —
Такі сидїли всї в шапках
І з превеликими рогами,
З зажмуреними всї очами,
В кипячих сїрков казанах.

Батьки, які синів не вчили,
А гладили по головах
І тілько знай, що їх хвалили, —
Кипіли в нефтї в казанах,
Що через їх синки в ледащо
Пустили ся, пішли в нїнащо,

А послї чубили батьків,
І всею силою бажали,
Батьки щоб швидче умирали,
Щоб їм принятись до замків...

Були там купчики проворні,
Що їздили по ярмаркам,
І на аршинець на підборний
Поганий продавали крам.
Тут всякії були пронози,
Перекупки і шмаровози,
Жиди, міняйли, шинкарі,
І ті, що фіґи-миґи возять,
Що в баклагах „гарячий“ носять, —
Там всї пекли ся крамарі...

Там всї невірні й християни,
Були пани і мужики,
Була тут шляхта і міщани,
І молоді і старики;
Були багаті і убогі,
Прямі були і кривоноги,

Були видющі і сліпі,
Були і штатські, і воєнні,
Були і панські, і казенні,
Були міряни і попи.

Гай! Гай! Та нігде правди діти, —
Брехня-ж наробить лиха більш, –
Сиділи там скучні поети,
Писарчуки потаних вірш,
Великії терпіли муки, —
Їм звязані були і руки,
Мов у татар терпіли плін.
Оттак і наш брат попадеть ся,
Що пише, не остережеть ся...
Який же втерпить його хрін?...

Іван Котляревський.

ПАН ТА СОБАКА. ❀ ❀ ❀

На землю злїзла ніч... ніде анї шшпирхне,
Хиба-то де-куди крізь сон що-небудь [пирхне.
Хоч в око стріль тобі — так темно на [дворі.
Уклав ся місяць спать, нема анї зорі,
І ледви крадькома яка маленька зірка
З-за хмари вигляне, неначе миш з засїка.
І небо і земля — усе одпочива;
Все ніч під чорною запаскою ховa.
Один Рябко, один як палець не дрімає;
Худобу панську, мов брат рідний, доглядає.
Бо дармо їсти хлїб даш Рябко не любив:
Їв за пятьох, але те їв, що заробив.
Рябко на панському дворі не спить всю [нічку.
Коли-б тобі на сьміх було де видно [сьвічку,

Або в селї де на опічку,
Маячив каганець.
Всї спять, хропуть,
А деякі сопуть.
А наш Рябко, кажу, все спатки не [вкладав ся,
Знай неборак ганя то в той, то в сей [куток:
То зазирне в курник, то-дейко до свинок!
Спита: чи всї таки живенькі поросятка,
Індики та качки, курчатка й гусенятка?
То звідтіль на впростець
Махає до овець,
До Ка́сунї, до стіжків, до стайнї, до обори;
То знов назад чим дуж, — щоб часом [Москалї
(А їх тодї було до хріна на селї),
Щоб Москалї, мовляв, не вбрались до [комори.
Не спить Рябко та все так гавка, скавучить,
Що вражий син, коли аж в ухах не ля́щить!
Все дума': якби то піддобрить ся під [пана?
Не зна'-ж, що не мине Рябка обрадованна!
Як гав, так гав, поки сьвінуло на дворі;

Тогдї Рябко простягсь, захріп в своїй норі.
Чому-ж Рябку не спать? чи знав він,
[що з ним буде?
Заснув він смачно так, як спять всї
[добрі люде,
Що щиро стережуть добра своїх панів...
Як ось — трус, галас, крик!... ввесь двір
[загомонїв:
„Цу-цу, Рябко, на, на! сюди Рябка
[кликнїте.“
— „Ось-ось я, батечки!... чого ви там?
[скажїте.“
Стриба, Рябко, вертить хвостом,
Неначе помелом.
І знай дурненький скалить зуби
Та лиже губи.
„Уже-ж, бач“, дума' він, „не дурно це
[в дворі
Од самої тобі зорі
Всї панькають ся коло мене:
Мабуть, сам пан звелїв віддать Рябку
[печене
І що зостало ся варене
За те, що, бач, Рябко всю Божу нїч не
[спав,

Та гавкав на весь рот, злодіїв обганяв.“
— „Цу-цу, Рябко!“ ще раз сказав один
[хитруха
Та й хап Рябка за вуха!
„Кладіть Рябка!“ гукнув... Аж ось і пан
[прибіг.
„Лупіть Рябка!“ сказав; „чухрайте!...
[ось батіг!“
— „За що?“ спитав Рябко? а пан кри-
[чить: „Чухрайте!“
— „Ой! йой! ой! йой!“ а пан їм каже:
[„Не вважайте!“
— „Не буду, батечку!... За що-ж се честь
[така?“
— „Нэ слухай!“ пан кричить: „лупіть‘
[деріть Рябка!“
Деруть Рябка, мов піря,
На галас збіглась двірня;
„Що? як? за що?“ про що? — Не знає
[ні один.
„Пустіть“, кричить Рябко,
„Бо вже не вдержу більш!...“
Рябко наш хоч не бреше,
Так щож? Явтух Рябка все знай по
[хижках чеше.

„Пустїть, швидчій пустїть!“ Пан на ввесь
[рот гукнув,
Та й з хати сам умкнув.
„Пустїть!“ гукнули всї: „Рябко вже
[вдоволив ся.“
— „Чим, люде добрі, так оце я про-
[винив ся?
„За щож глузуєте?“ сказав наш неборак,
„За що, знущаєтесь ви надомною так?
„За що, за що?“ сказав, та й попустив
[потоки,
Потоки гірких слїз, узявши ся за боки.
— „За те“, сказав один Рябкові з най-
[митів,
„Щоб не колошкав ти в ночі своїх панів;
За те... але що тут?... ходїм, Рябко, лиш
[з хати;
Не дуже, бачу, рот ту можна роззявляти.
Ходїм, Рябко, на двір.“
— Пішли.
— „Се не пусте.“
Сказав Явтух Рябку; оце тебе за те.
По хижках, бра Рябко. так гарно по-
[шмагали,
Що цїлу ніч пани через тебе не спали.“

„Чи винен я сьому? чи ти, Явтух,
[здурів?“
„Гай, гай!“ сказав Явтух. „Рябко!
[ти знависнів;
Ти винен, бра Рябко, що ніччю розбре-
[хав ся;
Ти-ж знав, що вчора наш у карти пан
[програв ся;
Ти-ж знав, кажу, Рябко, що пан не буде
[спать,
До чого-ж гавкати? на що-ж було гарчать?
Нехай би гавкав сам, а ти-б уклавсь
[тихенько,
Забравшись в ожеред та й спавби там
[гарненько,
Тепер ти бачиш сам, що мокрим він-
[рядном
Напав ся на тебе, і знай верзе притьмом:
Що буцїм вчора він грать в карти-б не
[сїдав,
Коли-б сегоднїшню був ніч хоч закуняв;
Що буцїм ти, Рябко, так гавкав, як
[собака;
Що буцїм по тобі походить ще й ломака;
Що бач ся ти йому остив, надосолив,
І бач ся за те він тебе й прохвостив.

А бач, Рябко, а бач! не гавкай, не ганяйсь;
Ляж, хирний, та й мовчи і з паном не
[рівняйсь."
Послухав наш Рябко поради Явтуха.
„Нехай тяжка йому година та лиха,"
Сказав; „Щоб за моє як кажуть жито,
Та ще мене і бито,
Коли моє не влад,
То я з своїм назад.
Чи баба з воза — що-ж? велика дуже
[вада!
Кобилї лекший віз, сьому кобила й рада."
Оттак сердега наш Рябко поміркувався
Та й спать на цїлий день юпхався.
Заснув Рябко, захріп, аж ожеред трясеть ся;
Рябку й не снить ся й не верзеть ся,
Що вже Москалики в коморі й на дворі
Скрізь нишпорять, мов тут вони й ґоспо-
[дарі,
Що вовк ягнят, а тхір курчаток убірає...
Аж тут і на дворі ту-ж-туж уже сьвітає,
„Цу-цу, Рябко!" тут всї, повибігавши
[з хат,
„Цу-цу, Рябко!" на, на! гукнули як на
[ґвавт.

А наш Рябко тобі і усом не моргає;
Хоч чує, та мов спить, і мов не дочуває.
„Тепер-то,“ дума' він, „мій пан всю нічку
[спав,
Бо не будив його Рябко і не брехав;
„Тепер-то“, дума' він, „мені свою покаже
[дяку;
Тепер уже не втре мені, як вчора, маку!
Нехай цуцукають... мене сим не зведуть,
Поки самі сюди обід не принесуть.
Та ще й тогді, не бійсь, поскачуть коло
[мене,
Поки я возьму в рот хоч страву, хоч
[печене!“

— „Цу-цу!“ сказав іще Рябкові тут Явтух;
„Цу-цу!“ задихавшись, мов з його перло
[дух.
„Ходїм, Рябку!“
— „Еге ходїм, не дуже квап ся,
Сам принеси сюди.“
— „Іди-ж хутчій, не бав ся!“
— „Ба не піду, Явтух!“
— „Іди, бо кличе пан!“
Сказав, та й зашморгнув на шиї він аркан;

„Чешіть Рябка!“ гукнув... аж ту їх щось [з десяток
Вліпили з сотеньку київ Рябку в задаток.
„Лупіть Рябка!“ кричить тут пан, як [навісний!
Рябко-ж наш тілько вже що теплий та [живий.
Разів із шість Рябка водою обливали,
І стілько-ж раз його, одливши, знов [шмагали,
А потім перестали.
Рябко спитать хотів, але Рябків язик
Був в роті спутаний, неначе путом з лик,
І ґерґотав щось, як на сідалі індик.
Годив Рябко їм, мов болячці й чиряку,
І що-ж за те Рябку?
За службу оттаку!
Вони Рябка іше спороли батогами,
А за вислугу палюгами.
Чи гавкає Рябко, чи мовчки ніччю спить,
Все випада' таки Рябка притьмом побить;
Уже мені, бачу, чи то туди — високо,
Чи то сюди — глибоко;
Повернеш ся сюди — і тут горяче;

Повернеш ся туди — і там-то боляче.
З ледачим все біда: хоч верть-круть,
[хоч круть-верть,
Він найде все тобі хоч в черепочку
[смерть."

Петро Артимовський.

НА НОВИЙ РІК. ❀ ❀ ❀

Минає рік... нудний, окритий млою,
Без радощів, без ясних навіть днів...
Мов каганець, засьвічений без лою, —
Він не горів, а тілько-но чадів
І чадом тим давив нам серце кволе,
Знесилював сподіванкам крило...
Не счули ся, як рідне наше поле
Мороз скував і снігом занесло...
Але дарма!... Піднімем чарки в гору,
Щоб пережить сю безпросьвітню пору!

Минає рік... ступінь знов до могили,
І постарівсь на рік ще знову сьвіт!
Підпились, ми, дасть Бів булої сили, —
Розгублена в дорозі зниклих лїт;
Проте, хоч наш припав морозом волос,
Хоч тугою ї пригнїчене чоло,
А все-ж поки тремтить у грудях голос,
Ми крикнемо, як в давні днї було:
„За розвиток народнього утвору.
За слово те — піднїмем чарки в гору!“

Ми чесно йшли, любили щиро брата,
Кохали ся в добрі його душі,
І вірили, що прийдуть колись сьвята —
Прогляне сьвіт у сїї новії глуші...
Що-ж? — хоч думкам не стало ся простору,
А за них ми підиїмем чарки в гору!

Минає рік... і в темряві безоднї
Несе людських багато слїз і мук...
І рідшають все сїячі народні,
На труд тяжкий не вистарчає рук,
І не рясне збирало ся нас коло:

Одні лягли в трунї нечасовій,
Другі — за те, щоб висше драти чоло,
За ласощі, великопанський гній —
Запродали свою сьвятую віру...

Але знайшлись і куті в криці груди,
З яких біда кришала лиш вогонь:
Вони несли без ляку сьвітло всюди
І в боротьбі не стали осторонь...
Роскидали по нетрях несходимих,
На чужинї, в тяжкій самотинї —
Вони болять лиш за братів родимих,
Вони скорблять по рідній сторонї
І думками витають нас в сю пору...
Піднїмем же за них чарки ми в гору!

Михайло Старицький.

ВЕЛИКДЕНЬ. ❀ ❀ ❀

Великдень! Боже мій великий!
Ще як сьвіт сьвітом не було
Для нас Великодня такого!
Від досьвіта шум, гамір, крики,
Мов муравлисько все село
Людьми кишить. Всї до одного
До церкви пруть. Як перший раз
„Христос воскресе“ засьпівали,
То мовби дїти заридали,
Аж плач тої церквою потряс...
Так бачилось, що вік ми ждали,
А дотерпілись, достраждали,
Що він воскрес — посеред нас.
І якось так зробилось нам
І в душах лехко, ясно, тихо,
Що бачилось, готов був всякий
Цїлій землї й небесам
Кричать, співать: минуло лихо!

Найзлійші вороги прощались,
Всї обнимались, цїлувались,
А дзвони дзвонять, не стають!
А молодь бігає мов пяна,
Кричить що сили в кождий кут:
„Нема вже панщини нї пана!
Ми вольні, вольні, вольні всї!“
Ба й дїтвора, що в старших баче,
Й собі вигукує, неначе
Перепелята по вівсї
А як скінчилась Божа хвала,
На цвинтар вийшов весь народ,
І як було нас тілько сот, —
Від разу ниць на землю впала
Цїла громада й засьпівала
Тої величнпї, хвалебний имн:
„Тебе, о Господи, хвалим!“
Мов грім зарокотїли з раня
Слова високі, звуки втїшні, —
Але конець сьвятої пісні
Покрили голосні риданя!
Дарма-б і силуватись, дїти,
Щоб розказать хоч щось-нещось,
Що в тої день славнпї довелось

Мінї на власні очи вздріти.
Народ мов безумів з утїх:
Старі скакали мов хлопята...
Тої пару коників своїх
Цїлує кождого мов брата
Та приговорює, пестить;
А там гуртом сїльські дївчата
Всї кипдячки з голов знимають
І бють поклони і складають
Перед іконою; кричить
Усякий на витанє друга:
„Христос воскрес, а паницину
Чорт взяв!“ А там старий дїдуга,
В селї найістарший чоловік,
На давну, ледви замітну
Могилку аж грудьми приник
І обнимає дернину
Й кричить що сили: „Тату, тату!
Ми вольні! Тату, озовись!
Таж ти цїлих сто лїт ту кляту
Неволю двигав, і вмирати
Не хтїв, а волї ждав! Дивись,
Ми вольні! Бідний, ти дождати
Не міг, — аж нам той промінь блис!

Вже моїх внуків пан в палату
Так як мене не забере!
Возьміть мене до себе, тату!
Ваш син свобідним вже умре!...

Іван Франко.

ЛЯХАМ. ❀ ❀ ❀

І ми братали ся з Ляхами.
Т. Шевченко.

І що-ж, що ми з вами братались?
Все таки ми в дурнях остались.
Було колись волї доволї
Для нас і для вас на Вкраїнї,
І хлїба доволї на полї,
Лиш жити-б та бути до нинї.
Та біс підкусив вас „брататись,“
Братерство-ж навпак перевернути;
Над братом панами остатись,

В ярмо єго шию пригнути.
І що ти братерства ціною
Загарбав у нас те, що наше, —
Сусїди обох нас з тобою
І тиснуть і друть брате Ляше.
Та мало для тебе науки!
Як власти лиш крихту у руки
Дістав ти з нїмецької ласки,
Як крихта нам впалась свободи, —
Для нас тобі жаль тої частки,
Нас тиснеш і кличеш — до згоди!
— Братаймось! — кричиш, і над нами
Знов панство нове закладаєш,
Немов під братерства словами
Братерського серця не маєш.

Братаймо ся Ляше, та щиро
Громадою, дїлом і миром,
Братаймось, як з рівними рівні,
А не як пани і піддані!
Користі най вяжуть нас спільні
А не пересуди погані.
І кождий на свойому полї

Для себе і жиймо й працюймо
Для власного щастя і долї!
Ратуймось в бідї, та тямуймо
Докладно слова ті хороші:
Брат братом, а бриндзя за гроші.

Іван Франко.

ДО ОСНОВЯНЕНКА. ❀ ❀ ❀

Бють пороги; місяць сходить,
Як і перше сходив...
Нема Сїчи, пропав і той,
Хто всїм верховодив!
Нема Сїчи! — очерети
У Днїпра питають:
„Де-то наші дїти дїлись?
Де вони гуляють?“
Чайка скиглить лїтаючи,

Мов за дїтьми плаче;
Сонце гріє, вітер віє
На степу козачім.

На тім степу скрізь могили
Стоять та сумують;
Питають ся у буйного:
„Де наші панують?
Де панують, бенкетують? —
Де ви забарились?
Верніте ся! дивіте ся:
Жита похилились,
Де пасли ся ваші коні,
Де тирса шуміла,
Де кров Ляха, Татарина
Морем червонїла...
Верніте ся!...
— „Не вернуть ся!“
Заграло, сказало синє море:
„Не вернуть ся: на віки пропали!“
Правда море, правда синє:
Такая їх доля!
Не вернуть ся сподївані,
Не вернеть ся воля,

Не вернеть ся козаччина,
Не встануть гетьмани,
Не покриють Україну
Червоні жупани,
Обідрана сиротою
Понад Дніпром плаче;
Тяжко-важко сиротині,
А ніхто не бачить,
Тільки ворог, що сьміється ся! —
Сьмій ся, лютий враже!
Та не дуже, бісів сину!
Слава не поляже, —
Не поляже, а роскаже,
Що діялось в сьвітї,
Чия правда, чия кривда,
І чиї ми дїти!
Наша дума, наша пісня
Не вмре, не загине...

От-де, люди, наша слава,
Слава України!
Без золота, без каменю,
Без хитрої мови,

А голосна та правдива,
Як Господа слово.

Чи так, батьку отамане?
Чи правду сьпіваю?
Ех, як-би то... та що й казать!
Кебети не маю, —
А до того в Московщинї
Кругом чужі люди.
„Не потурай!“ може скажеш;
Та що з того буде?
Насьміють ся на псалом той,
Що виллю сльозами;
Насьміють ся! — Тяжко, батьку,
Жити з ворогами!
Поборов ся-б з Москалями,
Як-би малось сили;
Засьпівав-би, — був голосок,
Та позички ззїли.
Оттаке-то лихо тяжке,
Батьку ти мій, друже!
Блуджу в снїгах та сам собі:
„Ой не шуми, луже!“
Не втну більше. А ти, батьку!

Як сам здоров знаєш:
Тебе люди поважають,
Добрий голос маєш; —
Сьпівай же їм, мій голубе!
Про Сїч, про могили,
Коли яку насипали,
Кого положили, —
Про старину, про те диво,
Що було, минуло...
Утни, батьку! щоб нехотя
На ввесь сьвіт почули:
Що дїялось в Украïнї,
За-що погибала,
За-що слава козацькая
На всїм сьвітї стала!
Утни, батьку, орле сизий!
Нехай я заплачу,
Нехай свою Украïну
Я ще раз побачу!
Нехай ще раз послухаю,
Як те море грає,
Як дївчина під вербою
„Гриця“ засьпіває:
Нехай ще раз усьміхнеть ся

Серце на чужині,
Поки ляже в чужу землю,
В чужій домовині!

Тарас Шевченко.

НА ВІЧНУ ПАМЯТЬ ❀ ❀ ❀ ❀ ❀ ❀ КОТЛЯРЕВСЬКОМУ.

Сонце гріє, вітер віє
З поля на долину;
Над водою гне з вербою
Червону калину, —
На калині одиноке
Гніздечко гойдає.
А де-ж дів ся соловейко?
Не питай, — не знає!
Згадай лихо! — то й байдуже:
Минулось, пропало;

Згадай добре! — серце вяне:
Чому не осталось?

Ото-ж гляну, та й згадаю:
Було, як смеркає,
Защебече на калині —
Ніхто не минає:
Чи багатий, кого доля,
Як мати дитину
Убірає, доглядає, —
Не мине калину;

Чи сирота, що до-сьвіта
Мусить уставати,
Опинеть ся, послухає, —
Мов батько та мати
Розпитують, розмавляють:
Серце бєть ся любо,
І сьвіт божий як велик-день,
І люди, як люди!

Чи дівчина, що милого
Що-день виглядає,
Вяне, сохне сиротою,
Де дітись не знає, —

Піде на шлях подивить ся,
Поплакати в лози;
Защебече соловейко,
Сохнуть дрібні сльози;
Послухає, усьміхнеть ся,
Піде темним гаєм...
Нїби з милим розмовляла, —
А він знай сьпіває,

Та дрібно, та рівно, як Бога благає,
Поки вийде злодїй на шлях погулять
З ножем у халяві — піде луна гаєм,
Піде та й замовкне: на-що щебетать?
Запеклую душу злодія не спинить,
Тілько стратить голос, добру не навчить;
Нехай він лютує, поки сам загине,
Поки безголовя ворон прокричить.

Засне долина, — на калинї
І соловейко задріма.
Повіє вітер по долинї
Пішла дібровою луна;
Луна гуляє — Божа мова,

Встануть сердеги працювать,
Підуть корови на діброви,
Вийдуть дівчата воду брать,
Вигляне сонце. Рай тай годі!

Верба сьміється ся, — сьвято скрізь!
Злодіїй заплаче, — дарма, що злодіїй.

Так було перш; тепер дивись:
Сонце гріє, вітер віє
З поля на долину;
Над водою гне з вербою
Червону калину;
На калині одиноке
Гніздечко гойдає.
А де дів ся соловейко? —
Не питай: не знає!

Недавно, недавно у нас в Україні
Старий Котляревський от-так щебетав;
Замовк неборака, сиротами кинув
І гори і море, де перше витав,
Де ватагу пройдисьвіта
Водив за собою.

Все осталось, все сумує,
Як руїни Трої;
Все сумує, тілько слава
Сонцем засилає;
Не вмре кобзарь, бо на віки
Його привітала.
Будеш, батьку, панувати,
Поки живуть люди;
Поки сонце з неба сяє,
Тебе не забудуть!

Праведная душе! прийми-ж мою мову,
Немудру та щиру, прийми, привітай!
Не кинь сиротою, як кинув діброви,
Прилини до мене хоть на одно слово,
Та про Україну мені засьпівай!
Нехай усьміхнеть ся душа на чужині,
Хоч раз усьміхнеть ся, дивлючись, як ти
Всю славу козацьку за словом єдиним
Перенїс в убогу хату сироти.
Прилинь, сизий орле! бо я одинокий
Сирота на сьвітї в чужому краю;
Дивлю ся на море широке, глибоке,

Попливби на той бік, — човна не дають!
Згадаю Енея, згадаю родину,
Згадаю — заплачу, як тая дитина;
А хвилі на той бік ідуть та ревуть.
А може я й темний, нічого не бачу,
Може моя доля на тім боці плаче,
Бо сироту всюди люди осьміють;
Нехай би сьміялись, та там море грає,
Там місяць, там сонце яснійше сия,
І з вітром могила в степу розмавляє,
Там не одинокий з нею був би я
Праведная душе! прийми мою мову,
Не мудру, та щиру, прийми, привітай!
Не кинь сиротою, як кинув діброви, —
Прилини до мене, хоч на одно слово,
Та про Україну мені засьпівай.

Тарас Шевченко.

ВЕЛИКА ХВИЛЯ. ❀ ❀ ❀

(Присьв. **Михайлови Драгоманову**).

Чудова ніч була. В садочку ми сидїли
І цїлувались серед тихих слів,
Як голуби, як дїти жебонїли.

Вкінцї пішла вона, а я гдядїв
Як на траві жемчуги меркотїли
Спадаючі з потрясених листків.

Нараз явивсь менї — чи ангел невсе-
[зримий
Чи дух із недослїджених сьвітів —
Чи ґенїй людський, сьвітом незглубимий?...

Був ясний, бо як сонце заяснїв,
Був дужий, бо в розказї невмолимий,
Був добрий, бо до серця шепотїв.

Сказав менї: „Берись за мої крила,
Полетимо!“ — Куди?... „Ти не питай!“
— А щож вона?.!. „Без тебе буде жила.—

Се не для тебе той пахучий май!“
— А щож?... „Покинь, берись за мої крила,
Я понесу тебе, де найдеш иньший рай!“

Я покорився. Ми в гору підлетїли
А дах її дімка єще яснїв,
А з уст її ще сьпіви гомонїли.

Садок вишневий ще темнїв, темнїв,
Поля, луги у мраці ще синїли,
Де ми прожили тілько любих днїв.

Всьо щезло. Він понїс мене в простори.
Мій Боже, я заплакав, як узрів
Те незглубиме, те зьвіздисте море!...

Та він сказав: „Зверни свій зір долів —
То не для тебе ті цїлі простори!...“
Я глянув в низ — там напис той горів:

Нещасний той, що перейде границю
Зі смолоскипом сьвітла в царство тьми!..
Закований і ввержений в темницю —

Не згнивши, він не вилїзе з тюрми,
Або, як витягне в'оружену десницю,
Як пес скровавить землю ту грудьми!

При тім огни баґнети блискотїли —
І я спитав: — Се що? — „То є кордон
Росії!“ — А там, де води ті лиснїли?...

„То Збруч!“ — А щож то знов за стоп,
Що чути тут, де мраки ті насїли?...
„То стогне люд засуджений на скон!!“

І він обмив менї чимсь очи невидючі —
Я всьо узрів: Без краю простяглись
В долинї мраки темні і дрімучі.

А з них понурі стони піднялись
Придавлені якісь, як щум лїсів по тучі,
Коли на них лявіни розляглись.

Там тіни згорблені якісь, лїниві —
Як слимаки вештають сь в імлї,
Без цїли, без житя їх лиця понуриві...

Відтак стирають ся безслїдно із землї
І виринають знов на темній ниві
З пятном зневіри й туги на чолї.

Лиш круки дивлять ся на їх важку роботу,
Над головами крачуть раз-у-раз —
В повітрю чути запах крови й поту.

Аж там на овидї заблисло щось нараз
Озвав ся гук підземного лоскоту —
Зближаєть ся, зближаєть ся до нас!...

Се ангел сьвітла крилами тріпоче,
Несе горючий смолоскип в руках —
У мрацї щось зубами гей скрегоче.

Імла втїкає пріч. Виднїє чорний шлях —
Ідуть за ним! — ох, як їм сяють очи,
З їх уст несеть ся сьпів розпучний по ярах:

„Нещасний той, що родить ся в кай-
[данах,
Проклятий той, що стогне день і ніч,
А сил не має мститись на тиранах —

Та підлий той, кому палає з віч,
Жадоба сьвітла, а живе в туманах, —
Най буде смерть, тягар упаде з плїч!...“

І гомін пісні заворушив тїни —
І жах і радість в їх очах горить —
І котить ся юрба, немов струя лявіни!

А в нїй гей буря в горах клекотить,
Се-плач ревучий голосами всїми —
Товпа шаліє, тїшить ся, кипить!...

Тут з мраки кулї свиснули над ними —
Упали перші — люд дрожить і жде...
Великий страх рядами стряс цїлими.

Знов кулї бють та ангел не паде
А лине й наклика’ словами голосними:
„Поборе кождий з вас, хто в бій за мною
[йде!“

— На смерть і на житє! — завило між [юрбою —
Лявіна кинулась на смерть і на житє:
Лиш курява знялась — пігнав народ до [бою!

І чути брязкіт, свисти і витє — —
Днїпро аж пінить ся багровою піною...
Се тьма і сьвітло боресь о бутє!

І покотом валять ся люди серед бою,
А серед трупів білі постати ідуть,
Яких сумне чоло озорене зьвіздою —

Тай руки серед сьпіву на серця кладуть
І наче миють їх живущою водою,
Бо трупи знов до бою повстають!...

Нараз устами уст моїх діткнув ся,
Із крил мене на землю опустив
І щез — а я над трупами пригнув ся:

Із уст моїх Тиртаїв сьпів поплив!...

Василь Пачовський.

НА ТАРАСОВІЙ МОГИЛІ. ❀ ❀ ❀

Тут той дужий дух,
Що почав наш рух,
Що підняв українську ідею,
Тут лицем пади,
Грудь свою кріпи,
Знемощілий, безсилий піґмею.

Той, що тут спочив,
Жизнь свою віддав,
Як Спаситель для рідного люду —
А ти спину гнеш
У ярмі сопеш
І чекаєш „небесного чуду?“

Той, що тут лежить,
Муки в вік терпить,
Дивлячись на таке поколїня,

Що втеряло честь,
Позабуло месть
І приспало народне сумління.

Деж той заповіт
З перед сорок літ,
Щоб порвати ворожі кайдани? —
Нині, як колись
Кривда морем ллється
І лютують ще гірше тирани!

Деж той заповіт
З перед сорок літ,
Щоб єго в сем'ї вольній згадати?
Люди в нужді мруть
І цілують кнут
І блукають без власної хати.

Деж той заповіт
З перед сорок літ,
Деж тоті незабуті глаголи? —
Всьому винні ви,
Плеканці Москви,
Скандинавські нащадки, Монґоли!

Замість люд вести,
Перед ним іти,
Як стратеґи до бою за волю,
Ви задля вигод,
Як без'умний скот
На ворожий бік претесь юрбою.

Що вам честь, що люд?
Там достатки ждуть,
Там відзнаки, хрести, нагороди!
Патріотизм — сьміх,
Зрада то не гріх,
Ви і батька вбєте для вигоди!

Та прийде кінець,
Та урвесь терпець
Та настане день слушний відплати!—
Тож у кого честь,
В кого сором єсть,
Хай за вчасу виходить на чати!

Бо житє і час
Не чекає нас
Тільки вічно іде своїм ходом —

Тож у кого честь
В кого сором єсть
Хай іде з своїм власним народом!

Богдан Лепкий.

ПАМЯТИ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА.

Се ангел дзвонить у хрусталевий неба звід!
Ів. Франко: Пролог.

Гомоніла Україна — довго гомоніла!..

І рев гармат й грохіт рушниць й зловіщий свист ядер, брязкіт і скрип козацьких кованих возів-табору й шелест знамен у вітрі степовому і сик оружньої борби, — замовкли у степу Вкраїни!

Гомоніла Україна — довго гомоніла!..

Довго! Довго!

Віки цілі, цілі століття! — Рід за родом, син за батьком, внуки за дідами — клали буйні козачі голови за волю Укра-

їни! Віки цілі, цілі століття народу маси метали ся й двигались, щоб стала правда місто кривди!

Поникли голови ковачі!

Заснула здаєть ся Вкраїна! Знесилилась предовгою борнею! Поникли голови козачі! У ярмах ходять і в ярмах мруть козачі нащадки, сини України!

* * *

І зазвеніла пісня на Вкраїні!

Пламенне слово полилось і запалило у душах новий огонь, новую віру!

Се засьпівав увесь народ! се засьпівали мілїони велику думу горя й скорби! Се засьпівала вся Вкраїна величнїй боєвий пеан!

Крилате слово облетїло всї щирі серця України, сьміливі думи запалило у молодечих головах і засьвітило смолоскип — не смолоскип! а сонце волї, величне сонце свободи!

Се засьпівала вся Вкраїна, се засьпівало людске горе, ввесь біль і жаль

і плач — давно поляглих і живучих та і грядучих поколінь! Се засьпівала вся Вкраїна устами вибранця з синів!

* * *

Тіртаєва полилась пісня! Відкрилась рана вікова! Зганулось горе неминуле і забажали свободи заковані у ярмах люде!

Й звенить пеаном пісь Його, найбільшого Вкраїни сина! І кличе в бій у боротьбу, у сїчу на житє і смерть! І кличе на жертвенник свободи синів сердешних України!

У темних глибинах народнїх мас заблисли першії огні; занялись перші іскри!

Заблисла іскра — мати пожару!

З заходу вихор дує та грізно завіва!

І здійме ся пожар!

Най нам звенить Тіртаєвий пеан!
Най нам гремить у ломоті пожару!

У тому пожарі ми викуємо волю України!

Л. Цегельський.